

УДК 339.9(477):330.341

«Зовнішньоекономічна політика України в умовах глобалізації».
Стегніцький Н.Я. – Кваліфікаційна робота.

Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу. – Дубляни,
ЛНУП, 2024.

80 с. текст., 3 част.; 13 рис, 10 табл., 40 бібліографічних джерел.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню перспектив управління зовнішньоекономічною діяльністю регіону та шляхів його вдосконалення.

Розглянуто суть зовнішньоторговельної політики, зміст та інструменти державного регулювання зовнішньої торгівлі України.

Проаналізовано загальні тенденції зовнішньоторговельної політики України, визначено географічні зміни у зовнішньоторговельній політиці країни, а також виклики та орієнтири зовнішньоторговельної політики України та країни-агресора.

Окреслено основні шляхи вдосконалення торговельної політики в умовах глобалізаційних змін та принципи забезпечення зовнішньоторговельної політики України у в умовах війни.

АНОТАЦІЯ

Зовнішньоекономічна діяльність країни відіграє вирішальну роль в економічному розвитку в умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів. Вона забезпечує можливості нарощування виробництва за допомогою розширення попиту на зовнішніх ринках, збільшення валового внутрішнього продукту та валютних надходжень, залучення іноземних інвестицій, створює передумови розвитку вітчизняних підприємств на інноваційній основі. Найбільш поширеною формою є зовнішня торгівля, яка сприяє не лише розвитку вітчизняного виробництва, але й кращому задоволенню потреб населення та підвищенню якості життя. Водночас в умовах економіки відкритого типу надмірна залежність країни та її регіонів від зовнішньої торгівлі створює певні загрози для соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: зовнішня торгівля, державне регулювання, інструменти, імпорт, експорт, глобалізаційні зміни.

ANNOTATION

The foreign economic activity of a country plays a crucial role in economic development, particularly in the context of globalization and increasing integration processes. Such activity provides opportunities to increase production by expanding demand in external markets, increasing gross domestic product and currency inflows, attracting foreign investment, and creating conditions for the development of domestic enterprises based on innovation. The most common form of such activity is foreign trade, which not only promotes the development of domestic production, but also contributes to better meeting the needs of the population and improving their quality of life. However, in an open economy, excessive dependence on foreign trade poses certain threats to the social and economic development of both the country.

Keywords: external trade, state regulation, instruments, import, export, globalization changes.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	9
1.1. Суть зовнішньоторговельної політики	9
1.2. Зміст та інструменти державного регулювання зовнішньої торгівлі	21
2. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	34
2.1. Аналіз зовнішньоторговельної політики України	34
2.2. Географічні зміни у зовнішньоторговельній політиці країни	46
2.3. Зміна орієнтирів зовнішньоторговельної політики України та країни-агресора	55
3. ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	62
3.1. Вдосконалення торговельної політики в умовах глобалізаційних змін	62
3.2. Принципи забезпечення зовнішньоторговельної політики України у в умовах війни	67
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	73
БІБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	77

ВСТУП

Глобалізація як ключова тенденція новітнього розвитку значно впливає на економічні процеси в світі та змінює підходи щодо формування зовнішньоторговельної політики країн. Створюються нові можливості для міжнародної інтеграції, доступу до зарубіжних ринків і залученню інвестицій, однак посилюється конкуренція та економічна залежність від зовнішніх факторів. У даних умовах важливим завданням будь-якої держави стає впровадження ефективної зовнішньоторговельної політики, що забезпечить стабільний розвиток як національної економіки та її адаптацію до глобальних викликів сьогодення.

Питання зовнішньоторговельної політики для України набувають виняткового значення, враховуючи складні внутрішні та зовнішні обставини, включаючи повномасштабне вторгнення, економічну нестабільність і важливість інтеграції до світового економічного простору. Розуміння суті зовнішньоторговельної політики, її інструментів й механізмів забезпечення дозволяє ефективно реагувати на зміни в міжнародному економічному середовищі.

Після здобуття незалежності Україна демонструвала активну позицію у встановленні відносин із різними країнами світу. Основна мета даного підходу полягала у прагненні зміцнити свої позиції в системі міжнародних економічних відносин та інтегруватися у глобальний простір. Цей напрямок зовнішньоекономічної політики став ще більш пріоритетним після 2014 року та початком широкомасштабної агресії у 2022 році.

Розширення міжнародної співпраці, а також активізація зовнішньоекономічної діяльності є важливими факторами у вирішенні економічних викликів і забезпеченні національної безпеки країни. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває пошук шляхів оптимізації зовнішньоекономічних зв'язків, а також аналіз впливу міжнародної діяльності на економічний розвиток країни. Це дозволяє краще оцінити переваги та

виявити ризики діяльності і сприяти ефективнішому функціонуванню національної економіки.

Проблемами зовнішньоторговельної політики України, вивченням інструментів державного регулювання зовнішньої торгівлі та загальними тенденціями міжнародних економічних відносин займаються різні українські вчені, економісти, серед яких можна виділити: К. Антонюк, І. Березовська, Н. Батаренко, О. Васильчишин, С. Глущенко, Є. Грищенко, В. Далик, Л. Денисенко, М. Єрмошенко, М. Іванова, Ю. Козак, Н. Кушнір, В. Мазур, З. Петренко та інші.

Актуальність теми роботи визначається потребою в оцінюванні сучасних тенденцій зовнішньоторговельної політики України, аналізу її географічної структури, зміни орієнтирів й пошуку напрямів вдосконалення в умовах глобалізаційних змін та впливу воєнних дій.

Основним завданням роботи є аналіз показників зовнішньоекономічної діяльності України в сучасних реаліях, а також визначення перспективних шляхів подальшого її розвитку.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних засад зовнішньоторговельної політики, аналіз сучасних тенденцій та надання рекомендацій щодо перспективних напрямків її розвитку з урахуванням глобальних і внутрішніх викликів.

Об'єктом дослідження є зовнішньоторговельна політика України.

Предметом дослідження визначено показники аналізу експорту та імпорту продукції України, її товарообороту, географічної структури зовнішньої торгівлі, динаміки змін по ключових галузях економіки, а також вплив зовнішньоторговельної політики на економічний розвиток країни в умовах глобалізації.

У роботі розглянуто наступні аспекти: теоретичні основи зовнішньоторговельної політики, її сутність і механізми регулювання; аналіз тенденцій та географічних змін у торгівельній діяльності України; вплив війни

на зовнішньоторговельну політику; а також шляхи її вдосконалення в умовах глобалізації.

Основу інформаційної бази дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, наукові доробки вітчизняних і зарубіжних фахівців, офіційні дані Державної служби статистики, матеріали науково-практичних заходів, а також аналітичні публікації у періодичних виданнях, електронні ресурси інтернету й статистично-аналітичні розрахунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Суть зовнішньоторговельної політики

Важливим компонентом міжнародних відносин у контексті світового господарства є зовнішня торгівля, частка якої сягає більше, а ніж 80% у порівнянні з іншими формами прояву міжнародних економічних відносин.

Специфічним сектором економіки будь-якої країни є її зовнішня торгівля, суб'єктами якої виступають різні підприємницькі структури, що здійснюють збут товарів (послуг) на закордонних ринках, так і забезпечують міжнародними товарами (послугами) національний ринок.

Такі дії зовнішньої торгівлі характеризують поняття експорт й імпорт:

- експорт – це процес вивезення товарів (послуг) чи ресурсів із однієї країни в іншу для їх подальшого продажу або використання. Експорт дозволяє товаровиробникам виходити на зовнішні ринки, отримувати при цьому прибуток, розширювати виробництво, створюючи при цьому нові робочі місця;

- імпорт - це процес ввезення товарів (послуг), технологій або ж капіталу з однієї країни в іншу для внутрішнього використання, переробітку або ж подальшого продажу. Імпорт підвищує різноманітність товарів на ринку, стимулює до дій конкуренцію, а також сприяє економічному зростанню через доступність до новітніх технологій та інновацій.

При здійсненні аналітичних даних про зовнішню торгівлю товарами (послугами) країнами-партнерами беруться до уваги:

– експортні показники – кількісна характеристика товару призначення в країну партнера;

– імпортні показники – кількісна характеристика товару походження в нашу країну.

На сьогодні існує значна кількість трактувань щодо поняття «зовнішньоторговельна діяльність», що дає широкий спектр можливостей для його інтерпретації. Це пояснюється тим, що зовнішньоторговельна діяльність охоплює різні аспекти міжнародної торгівлі, включаючи обмін товарами та послугами, регулювання тарифів і митних процедур, вплив глобальних ринкових тенденцій, а також правові та організаційні засади ведення бізнесу між країнами-партнерами. Відмінності у визначеннях часто залежать від конкретних аспектів, на яких зосереджуються дослідники, наприклад, економічні, правові чи адміністративні питання. Це сприяє розвитку теоретичних підходів і надає можливості для адаптації зовнішньоторговельної діяльності до різних умов глобальної економіки.

Наукові погляди щодо сутності поняття «зовнішньоторговельна діяльність» формуються на основі різних підходів. Нижче наведені кілька основних наукових підходів:

1. Економічний підхід: зовнішньоторговельна діяльність розглядається як процес міжнародного обміну товарами, послугами та капіталом. Вчені, які представляють даний підхід, акцентують увагу на таких аспектах, як вплив зовнішньоторговельних операцій на економічне зростання, загальні структурні зміни в економіці, взаємодію між попитом й пропозицією на світовому ринку, а також впливовість міжнародної торгівлі на національний баланс.

2. Правовий підхід: цей підхід зосереджується на нормативно-правовому регулюванні зовнішньоторговельної діяльності. Дослідники цього напрямку акцентують увагу на міжнародних угодах, митних процедурах, торгівельних договорах, а також стандартах, правилах та нормах, які регулюють торгівлю між країнами-партнерами. Важливим аспектом є аналіз ролі міжнародних організацій (Світова організація торгівлі (СОТ), регіональні торгові об'єднання).

3. Організаційно-управлінський підхід: цей підхід зосереджено на вивченні механізмів управління зовнішньоторговельною діяльністю на рівні

підприємств (організацій) та держави. Науковці досліджують стратегії виходу компаній на міжнародні ринки, форми міжнародної діяльності, а також управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності. Особливу увагу тут зосереджується на логістиці, маркетинговим стратегіям, фінансових інструментах та механізмах адаптації до умов світової економіки.

4. Глобалістичний підхід: в рамках даного підходу зовнішньоторговельна діяльність аналізується як частина глобалізаційних процесів. Дослідники акцентують увагу на впливі глобальних економічних та політичних факторів на розвиток зовнішньоторговельної діяльності. Досліджуються питання нерівномірності економічного розвитку між різними країнами, глобальних ланцюжків постачання, зміни в балансі сил між розвиненими країнами, та тими, що розвиваються, а також наслідки міжнародної торгівлі в контексті сталого розвитку та екології.

5. Інституційний підхід: в цьому підході зовнішньоторговельна діяльність аналізується через призму інституційного середовища, що включає державні органи влади на різних рівнях, міжнародні інституції та ринкові інститути. Цей підхід наголошує на важливості інституційних змін, реформування торговельної політики та створення сприятливих умов для міжнародної економічної діяльності загалом.

Нижче наведено трактування наукових поглядів різних авторів щодо сутності поняття «зовнішньоторговельна діяльність».

Глущенко С.В.[20] визначає зовнішньоторговельну діяльність як систему економічних відносин, що виникають між суб'єктами господарювання різних країн у процесі обміну товарами та послугами. Він підкреслює значення організаційних та правових механізмів, які регулюють міжнародну торгівлю.

Губерна О.Ю. [21] трактує зовнішньоторговельну діяльність як частину зовнішньоекономічної діяльності, спрямовану на реалізацію міжнародних товарно-грошових відносин. Особлива увага приділяється митним операціям, експортно-імпортним контрактам та міжнародному маркетингу.

Поручник А.М. [32] визначає зовнішньоторговельну діяльність як інтегральну складову економічного співробітництва між державами, в якій задіяні як державні, так і приватні суб'єкти. Він наголошує на необхідності врахування міжнародних угод, торгових союзів і ролі міжнародних фінансових інституцій.

Козик В.В. [26] характеризує зовнішньоторговельну діяльність як сукупність економічних і організаційних відносин, що виникають між підприємствами різних країн з метою здійснення торговельних операцій. Його підхід зосереджений на економічних вигодах від міжнародної торгівлі та впливі глобальних ринків на національну економіку.

Мочерний С.В. [29] розглядає зовнішньоторговельну діяльність у контексті міжнародної економіки, акцентуючи увагу на балансі зовнішньоторговельних операцій, митних тарифах та політичних аспектах регулювання. Він підкреслює взаємозв'язок між національною та світовою економіками, а також вплив міжнародної торгівлі на внутрішні економічні процеси.

Єрмошенко М.М. [28] у своїх дослідженнях трактує зовнішньоторговельну діяльність як комплекс операцій, що забезпечують взаємодію національних економік із світовою економікою через обмін товарами, послугами та капіталом. Автор звертає увагу на механізми регулювання зовнішньої торгівлі та роль державної політики в стимулюванні експорту та імпорту.

В своїй праці Білоусов Є.М. [13] зовнішньоторговельну діяльність автор розглядається як комплекс заходів державної політики, включаючи стимулювання експорту, регулювання капіталів, валютну та митну політики. Ця діяльність охоплює взаємодію з іншими державами на основі ринкових сил попиту та пропозиції

Торгівля з іншими країнами стала важливим чинником економічного розвитку, збільшила взаємозалежність держав у світовому обміні товарами та послугами, забезпечила розширення міжнародного поділу праці. В цьому

контексті Зростає вплив транснаціональних корпорацій, посилюється інтернаціоналізація виробництва та глобалізація загалом світової економіки. Зовнішня торгівля дозволяє державам брати активну участь у світовій економіці та залучати прямі іноземні інвестиції в країну. Регулювання торговельних відносин між країнами світу забезпечується саме зовнішньоторговельною політикою.

Зовнішньоторговельна політика – складова частина зовнішньоекономічної політики, що спрямована на розвиток і регулювання торговельних відносин із іншими країнами світу та (чи) їх угрупованнями з метою зміцнення позицій країни і її бізнесу на міжнародній економічній арені [12].

В зовнішньоторговельній політиці існують дві сталі моделі: протекціонізм та вільна торгівля (чи фритредерство).

Перша передбачає захист прав національного виробника через введення в дію митних зборів, квот та інших обмежень на імпорتنі операції. В протекціонізм закладено основну ідею – підтримка внутрішнього ринку, розвиток вітчизняної промисловості, а також зменшення залежності від іноземних товарів (послуг). Друга модель, вільна торгівля або фритредерство, в основі якої є мінімізація обмежень та сприяння міжнародній конкуренції. Це дає можливість країнам спеціалізуватися на виробництві тих товарів (послуг), у яких вони мають порівняльні переваги, що сприяє найбільш ефективнішому використанню ресурсів й збільшенню економічного добробуту.

Розглянемо більш детально кожну з цих моделей та виокремимо основні переваги кожної з них.

В поняття протекціонізм (в перекладі прикриття, захист) закладена політика захисту інтересів національного товаровиробника щодо іноземних конкурентів.

Протекціоністська політика може реалізуватися двома шляхами [17]:

- ✓ заходи, що стримують імпорт висококонкурентної закордонної

продукції;

- ✓ заходи, що стимулюють експорт вітчизняної продукції.

Протекціоністська політика забезпечується через тарифні та нетарифні заходи. Тарифні заходи включають в себе введення митних зборів на імпортовані товари, що робить їх дорожчими і водночас зменшує їх конкурентоспроможність на внутрішньому ринку країни. Такі заходи сприяють підтримці вітчизняних виробників й зменшенню залежності від зовнішніх постачальників.

Нетарифні заходи включають в себе квоти, ліцензування, технічні бар'єри, вимоги щодо сертифікації та інші адмінобмеження. Ці механізми можуть обмежувати кількість чи умови ввезення товарів, що також створює сприятливе середовище для національних виробників. Обидва напрями забезпечують захист внутрішнього ринку, але в основі мають різний вплив на економічний розвиток та міжнародні відносини.

Розглянемо більш детально кожен із інструментів протекціоністської політики, що спрямовані на захист національного виробника та обмеження конкуренції з боку іноземних товарів. Вони поділяються на тарифні та нетарифні:

1. Тарифні інструменти:

Мита – це головний тарифний інструмент, який передбачає стягнення податків з імпортованих товарів. Види мит:

Адвалорні мита – встановлюються у відсотках до вартості імпортованих товарів.

Специфічні мита – фіксована сума за одиницю імпорту, незалежно від вартості товару.

Комбіновані мита – поєднують адвалорні та специфічні мита.

Впровадження перелічених різновидів робить іноземні товари дорожчими на внутрішньому ринку, при цьому зменшуючи їх конкурентоспроможність.

2. Нетарифні інструменти:

Квоти – обмежують кількість або вартість товарів, котрі можуть бути імпортовані в країну протягом певного періоду часу. Це дає можливість захисту місцевих товаровиробників від надмірної конкуренції.

Ліцензування імпорту – визначає обов'язкове отримання дозволу для ввезення певної продукції/груп товарів. Це виступає інструментом для контролювання обсягу імпорту та його впливу на внутрішній ринок.

Технічні бар'єри – регуляції, що вимагають дотримання стандартів якості, безпековості, пакування, маркування тощо. Вони обмежують доступ іноземних товарів на ринок, якщо ті не відповідають вимогам країни.

Субсидії національним товаровиробникам – держава надає фінансову підтримку своїм товаровиробникам (прямі виплати, пільгове кредитування, знижки на податки тощо) з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності як на внутрішньому, так й на зовнішньому ринку.

Антидемпінгові мита – запроваджуються, коли закордонні товари продаються на ринку за ціною, яка є нижчою за їхню вартість виробництва (демпінг), що безумовно, шкодить місцевим товаровиробникам. Такі дії покликані вирівнювати ціну товарів, а також захищати національні компанії.

Вимоги до сертифікації – зобов'язують іноземних товаровиробників відповідати чітким стандартам якості країни-імпортера, що може в значній мірі ускладнити або ж зробити неможливим постачання певних товарів.

Експортні субсидії – надаються для стимулювання національних товаровиробників реалізовувати свої товари за кордон, часто за нижчими цінами для збільшення експорту.

3. Фінансові та валютні обмеження:

Контроль за рухом капіталу – лімітує можливість використання іноземної валюти для здійснення імпортних операцій або ж встановлює жорсткі правила для обміну валюти, що призводить до обмеження імпорту товарів.

Маніпулювання курсом національної валюти – зниження вартості валюти країни, що забезпечує здорожчання імпорту та призводить до стимулювання споживачів купувати вітчизняні товари.

4. Екологічні та соціальні стандарти:

Встановлення високих екологічних чи соціальних стандартів (приміром, вимоги стосовно умов праці), що слугує додатковим бар'єром доступності іноземних товарів, які не відповідають даним вимогам.

Такі інструменти можуть використовуватися в різних комбінаційних послідовностях чи застосовуватися одночасно, в залежності від економічних цілей країни, а також її зовнішньоекономічної політики.

Політика протекціонізму неодноразово призводила до виникнення торговельних війн поміж країнами, оскільки кожна держава, намагаючись захистити власні економічні інтереси, обмежувала доступ іноземних товарів на власний ринок. Це зазвичай супроводжувалося введенням в дію митних тарифів, квот або ж субсидій для національних виробників. У відповідь на таку політику, інші країни починали застосовувати аналогічні заходи, що призводило до взаємного обмеження торгівлі, а також зниження загальних обсягів експорту й імпорту.

Торговельні війни мають досить часто негативний вплив на економіку всіх партнерів, оскільки обмежують шлях до ресурсів та збутових ринків, збільшують витрати підприємств й підвищують фінансові витрати для споживачів. Хоч протекціонізм може сприяти й тимчасовому зростанню окремих галузей у певній країні, проте довгостроковий ефект від таких заходів зазвичай супроводжується спадом економічного розвитку й інвестицій, адже ринки стають менш конкурентоздатними.

Багато економістів та науковців схиляються до думки, що на перевагу протекціонізму, країнам варто застосовувати політику вільної торгівлі, що сприятиме глобальній конкуренції, підвищуватиме ефективність виробництва та дозволить споживачам обирати товари з більш широкого асортименту за значно вигідними цінами. Вільна торгівля, хоч і має

потенційні ризики, сприяє міжнародному економічному співробітництву, що призводить до зниження ймовірностей торговельних конфліктів та сприяє стабільності в міжнародних економічних відносинах.

Таблиця 1.1 – Результати запровадження політики протекціонізму

Позитивні результати заходів	Негативні результати заходів
<p>1. Захист національних товаровиробників. Високі митні тарифи та інші обмеження знижують конкуренцію зі сторони іноземних компаній, що дозволяє місцевим виробникам втримувати позиції на внутрішньому ринку, а також розвиватися.</p> <p>2. Підтримка у розвитку нових галузей. У розвиваючих країнах, протекціонізм може слугувати захистом нових галузей, які ще не здатні конкурувати з іноземними компаніями. Це надає їм можливість розвитку і зміцнення.</p> <p>3. Забезпечення зайнятості. Такі заходи можуть запобігти скороченню робочих місць у ключових галузях, що важливо для підтримки рівня зайнятості та економічної стабільності в країні.</p> <p>4. Стимулювання внутрішнього виробництва. Обмеженість імпорту мотивує компанії інвестувати у власне виробництво й розвивати технології, що в подальшому сприяє економічному зростанню.</p> <p>5. Зниження залежності від імпорту. Протекціонізм зменшує пряму залежність країни від іноземних товарів й сировини, що особливо актуально в умовах економічних чи політичних криз, коли постачання може бути порушені.</p> <p>6. Збільшення надходжень до державного бюджету. Митні тарифи на імпортовані товари забезпечують додаткові надходження в бюджет.</p>	<p>1. Підвищення цін на товари (послуги) – високі мита й обмеження на імпорт підвищують вартість іноземних товарів, змушуючи попит платити більше.</p> <p>2. Зниження якості та вибору товарів – обмеження конкуренції послаблює стимул для внутрішніх виробників покращувати якісні характеристики продукції та розширювати асортимент товарів.</p> <p>3. Зниження економічної ефективності – протекціонізм зменшує стимули для підприємств підвищувати продуктивність та інноваційність, що уповільняє економічний розвиток.</p> <p>4. Потенційна втрата робочих місць у галузях, що орієнтовані на зовнішній ринок – країни можуть відповісти аналогічними заходами, обмежуючи експорт, що призводить до скорочення робочих місць у секторах, що орієнтовані на зовнішній ринок.</p> <p>5. Скорочення іноземних інвестицій – обмежувальні заходи знижують привабливість країни для іноземних інвесторів, позбавляючи економіку потенційного капіталу.</p> <p>6. Сповільнення економічного зростання – протекціонізм обмежує доступ до нових технологій й ресурсів, що негативно впливає на інновації та економічне піднесення загалом.</p> <p>7. Виникнення торговельних конфліктів – заходи протекціонізму призводить до торговельних війн з іншими країнами, що ускладнює співробітництво й обмін товарами й технологіями.</p>

Вільна торгівля чи фритредерство – це політика дій невтручання держави у діяльність суб'єктів господарювання, що забезпечують безперешкодний рух товарів, послуг, капіталу й робочої сили між країнами. Основною метою фритредерства є забезпечення умов для ефективного розподілу запасів, підвищення конкурентоспроможності національної

економіки та найбільшого задоволення потреб споживачів завдяки вільному вибору продукції за доступними цінами.

Політика вільної торгівлі забезпечує економічне зростання шляхом зниження імпорتنих та експортних бар'єрів, що дозволяє країнам спеціалізуватися на виробництві тих товарів, у яких вони мають порівняльні переваги. В свою чергу, це підвищує ефективність виробництва, заохочує розвиток технологій й інновацій, а також допомагає в залученні іноземних інвестицій.

Зовнішньоторговельна діяльність посідає вагоме місце в розвитку та інтернаціоналізації світової економіки. Проте, така діяльність є доволі специфічною, а також має певні особливості, на які варто зважати при забезпеченні зовнішньоторговельної діяльності. У табл. 1.2 нами наведемо наслідки реалізації політики вільної торгівлі для країни.

Вибір країни між політикою протекціонізму та вільної торгівлі відображає постійний вибір поміж двох протилежних підходів до регулювання міжнародної торгівлі. Політика протекціонізму спрямована на захист внутрішнього ринку та національних товаровиробників через обмежувальні дії для іноземних товарів. Така політика матиме позитивні результати, але короткострокові, особливо це стає відчутно в період економічної нестабільності чи у випадках підтримки для розвитку національної промисловості. Попри це, тривалий протекціонізм призводить до зниження конкуренції, певної стагнації технологічного розвитку, а також підвищення цін на товари (послуги) для споживачів.

В той же час, вільна торгівля сприяє глобалізації й економічній відкритості, гарантуючи безперешкодне переміщення товарів і послуг поміж країнами. Така політика надає значні переваги у вигляді мінімізації цін, збільшення асортиментного вибору товарів, притягнення інвестиційних ресурсів та стимулювання інноваційної діяльності. Однак, можуть бути й негативні наслідки для місцевих товаровиробників, приміром конкуренція з більш ефективними або ж дешевими іноземними

аналогами. Це в свою чергу призводить до неспроможності окремих компаній конкурувати на ринку, скороченням робочих місць в окремих секторах економіки.

Таблиця 1.2 – Результати запровадження політики вільної торгівлі

Позитивні результати заходів	Негативні результати заходів
<p>1. Зниження цін для споживачів – безмитний імпорт дозволяє споживачам купляти продукцію за нижчими цінами, що підвищує рівень їх добробуту.</p> <p>2. Розширення асортименту товарів (послуг) –забезпечує доступність до широкого спектру продукції, підвищуючи вибір для споживачів.</p> <p>3. Покращення якості продукції – конкуренція з іноземними товаровиробниками стимулює місцевих виробників вдосконалювати якість товарів.</p> <p>4. Ефективне використання ресурсних джерел – кожна країна спеціалізується на виробництві товарів, маючи порівняльні переваги над іншими, що підвищує продуктивність.</p> <p>5. Стимулювання інновацій та технологічного піднесення – конкуренція й міжнародний обмін сприяють запровадженню нових технологій та інноваційної активності.</p> <p>6. Залучення іноземних інвестицій – доступність до ринків підвищує привабливість певної країни для зарубіжних інвесторів, що сприяє економічному піднесенню.</p> <p>7. Розширення ринку збуту для місцевих товаровиробників – експортноорієнтованість національним компаніям реалізовувати продукцію на міжнародному ринку, збільшуючи при цьому обсяги виробництва та доходів.</p> <p>8. Підтримка міжнародної економічної співпраці – вільна торгівля зменшує ймовірність торговельних конфліктів та сприяє стійкості в міжнародних відносинах.</p> <p>9. Збільшення темпів економічного зростання – вільна торгівля сприяє економічному зростанню при кращому використанню ресурсів, ефективності та залученню інвестицій.</p>	<p>1. Зменшення робочих місць у малоконкурентних галузях – місцеві підприємства, які витримують конкуренції із закордонними виробниками, що викликає зростання безробіття в певних секторах економіки.</p> <p>2. Нерівномірність розподілу вигод – ефект від вільної торгівлі часто розподіляються нерівномірно, де великі компанії отримують більші вигоди, тоді як малий і середній бізнеси можуть втрачати частки ринків збуту.</p> <p>3. Зниження оплати праці – під тиском глобальної конкуренції товаровиробники можуть знижувати витрати на власне виробництво, зокрема зарплати, що може значно негативно позначатися на доходах працівників.</p> <p>4. Пряма залежність від імпорту – країна може бути залежною від імпорту критично вагомих товарів (послуг), що підвищує небезпека дефіциту ресурсів у разі міжнародних криз чи торговельних обмежень.</p> <p>5. Збільшення соціальної нерівності – доступність ринків та інтенсифікація торгівлі можуть поглиблювати розрив між різними верствами населення, адже вигоди отримують більш кваліфіковані працівники, а також власники капіталу.</p> <p>6. Зниження умов праці й екології – у прагнучи залишатися конкурентоспроможними, підприємства можуть мінімізувати витрати на забезпечення безпечних умов праці чи екологічні стандарти, що приводить до соціальних й екологічних проблем.</p> <p>7. Зменшення впливу культурних та національних традицій – плин іноземних товарів може привести до втрати місцевих традицій, культурної самобутності, позаяк споживачі більше орієнтуються на глобалізовані товари (послуги).</p>

На сьогодні, значна кількість країн проводить гнучку зовнішньоторговельну політику, котра поєднує як елементи протекціонізму, так і елементи фритредерства. Це є ознакою того, що країни воліють розвивати між собою торгівлю на взаємовигідних умовах, налагоджуючи на цій основі режим найбільшого сприяння. Обираючи, кожна країна виокремлює власну модель політики у веденні зовнішньої торгівлі керуючись рівнем розвитку національної економіки та її ступенем конкурентоспроможності, а також станом торговельного балансу (співзалежності експорту і імпорту).

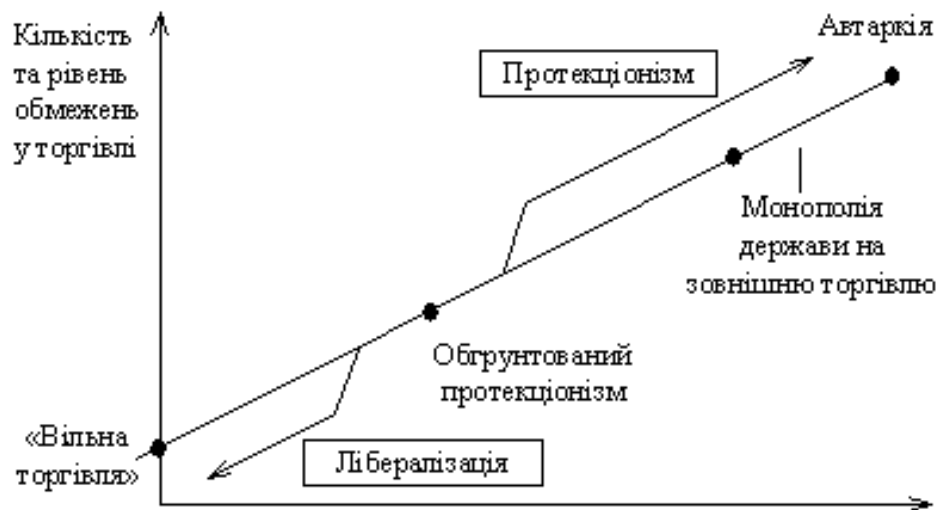

Рис. 1.1. Вплив обмежень в торгівлі на зовнішньоторговельну політику [16]

Обґрунтований протекціонізм – це підхід, котрий передбачає застосування певних протекціоністських заходів у помірних межах, коли ці заходи є важливими для захисту або ж розвитку окремих галузей економіки, в той час не є спрямовані на абсолютне закриття ринку для зарубіжної конкуренції. Порівнюючи із радикальним протекціонізмом, такий захист має на меті короткочасну підтримку внутрішніх галузей, що перебувають на стадії розвитку, модернізації або ж трансформації.

Автаркія (закрита економіка) – економічна політика, яка зосереджена на досягненні повної самозабезпеченості країни, при цьому мінімізуючи чи

повністю виключаючи залежність країни від зовнішньої торгівлі. В основі автаркії лежить переконання про створення економіки, котра спроможна самостійно забезпечувати власні потреби за рахунок внутрішніх ресурсів, без здійснення імпорту товарів (послуг), капіталу з інших територій.

Застосування автаркії часто відбувається з політичних чи безпекових мотивів, основна причина знизити зовнішній вплив, а також уникнути залежності від інших держав. Така політика може мати корисний ефект для країн, що мають сильні внутрішні ресурси, що мають можливість у забезпеченні себе всім необхідним. Втім у сучасному глобалізованому світі такий вид, як автаркія має вагомі обмеження, адже позбавляє економіку країни значних переваг у міжнародній торгівлі, а саме доступність до інновацій, технологій, розмаїття товарів або ж дешевших ресурсів.

Отже, зовнішньоторговельна політика є вагомим інструментом економічного розвитку будь-якої держави, що визначає чіткі умови торгівлі з іншими країнами-партнерами. Головними підходами до реалізації зовнішньоторговельної політики є протекціонізм й вільна торгівля. Протекціонізм за своїм змістом передбачає захист національних товаровиробників від іноземної конкуренції за допомогою застосування тарифів, квот, субсидій й інших обмежувальних заходів. Сутність вільної торгівлі ґрунтується на відсутності будь-яких торговельних бар'єрів, що сприяє підвищенню загального рівня конкуренції, зниженню цін та значному стимулюванню інновацій. Обидва ці підходи мають як значні переваги, так і недоліки, а їх застосування країною залежить від визначених економічних та політичних умов.

1.2. Зміст та інструменти державного регулювання зовнішньої торгівлі

Регулювання зовнішньої торгівлі забезпечується в кожній країні за допомогою сукупності різних державних органів, нормативно-правових

актів та особливих економічних інструментів, що спрямовані на підтримку стратегічно-важливих економічних інтересів, захисту внутрішнього ринку та цілісному розвитку міжнародної співпраці. Метою такого регулювання є: по-перше, забезпечення власних національних інтересів, по-друге, стимулювання економічного розвитку й підтримка стратегічно вагомих галузей. Крім цього, держава прагне максимально захистити вітчизняних товаровиробників від надмірної конкуренції з боку закордонних компаній, забезпечити стабільність внутрішнього національного ринку, підтримати зайнятість населення, а також зберегти валютні ресурси.

По-третє, регулювання зовнішньої торгівлі цілеспрямоване на дотримання сприятливого торговельного балансу. Це досягається за допомогою заходів, що сприяють збільшенню експорту, наприклад, через підтримку підприємств, котрі забезпечують конкурентоспроможні товари (послуги) для міжнародних ринків, й залучення зарубіжних інвестицій.

По-четверте, важливим завданням є чітке дотримання міжнародних зобов'язань й стандартів, що дає змогу сприятливому інтегруванню країни до світової економіки, а також підвищенню її впливовості на глобальному рівні. Як наслідок, державне регулювання у зовнішній торгівлі дозволяє державі адаптуватися до зовнішніх викликів, швидко та ефективно реагувати на зміни (позитивні чи негативні) у світовій економічній кон'юнктурі ринку та формувати довготермінову стратегію сталого економічного зростання загалом.

Державне регулювання зовнішньої торгівлі – сукупність заходів й механізмів, які вживає держава для контролю над масштабами, структурою та напрямками імпорту й експорту товарів (послуг), основна мета котрих є захист національних економічних інтересів, підтримка конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, забезпечення економічної безпеки, а також управління валютним балансом країни.

Дане регулювання спрямоване для забезпечення захисту інтересів держави та суб'єктів країни у міжнародній діяльності, що дає останнім рівні

можливості у розвитку будь-яких видів підприємницької діяльності, сприяє цілісному зростанню національної економіки, підвищує її конкурентоспроможність та забезпечує стабільність на внутрішньому ринку. Таке регулювання також дозволяє знизити ризики для вітчизняних товаровиробників, захистити їх інтереси з боку іноземних компаній, а також досить ефективно використовувати потенціал при експортній діяльності. Завдяки даному підходу держава може зміцнювати позиції національної економіки у світовому масштабі, укладати взаємовигідні партнерські угоди, удосконалювати митно-тарифну політику та забезпечувати контроль якісних показників імпортованих та/або експортованих товарів (послуг).

Як зазначають науковці, державне регулювання міжнародної торгівлі визначається як система заходів законодавчого, виконавчого й контролюючого напрямку, що покликані удосконалювати міжнародну діяльність в контексті національної економіки. Така система включає чіткі механізми митно-тарифного регулювання, контролювання якості імпортованих товарів, встановлення квот й ліцензійних умов, а також дотримання відповідних експортних обмежень. Такі заходи є підґрунтям для збереження макроекономічної стабільності, регулюючим чинником платіжного балансу країни, сприянням для залучення іноземних інвестицій та розширенням ринків збуту для національних товаровиробників. Тому, державне регулювання міжнародної торгівлі, все більше стає вагомим чинником, що сприяє посиленню економічної безпеки, розвитку та вдосконаленню пріоритетних галузей, а також забезпеченню чіткого та збалансованого розвитку країни у міжнародному економічному просторі.

Міжнародна торгівля в Україні також є об'єктом державного регулювання, та напряму пов'язана із платіжно-торговельним балансом країни. Дана торгівля в Україні забезпечується на основі нормативно-правових актів та законів, важливим з яких є Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [6].

В Законі передбачено, що зовнішньоекономічна діяльність в Україні

може здійснюватися на засадах рівності, взаємної вигоди та збереження захисту економічних інтересів держави. Закон визначає всі права й обов'язки суб'єктів ЗЕД, регулює питання митної політики, ліцензування, квотування, а також визначає гарантії для національних товаровиробників, які здійснюють експортну чи імпорتنу діяльність товарів (послуг).

Закон також зосереджує увагу на захисті національних інтересів у міжнародній торгівлі впровадженням та реалізацією заходів, що підсилюють розвиток експорту, залучення іноземних інвестицій та встановлення взаємовигідних торговельних відносин з іншими країнами-партнерами.

Рис. 1.2. Методи регулювання зовнішньої торгівлі

Тарифні й нетарифні методи, що регулюють міжнародну торгівлю є базовими та ключовими інструментами, що використовуються в країні для захисту вітчизняної економіки та дії впливу на імпорт й експорт товарів (послуг). Кожен із цих методів характеризується своєю особливістю та ціленаправленістю. Розглянемо кожен із цих методів більш детально.

До тарифних методів відносяться мита та податки, які накладаються на продукцію під час її перетину кордону. До тарифних методів належать:

1. Імпорتنі мита: це головний тарифний інструмент, котрий застосовується для обмеження імпорту товарів. Суть цього мита –

збільшення ціни на іноземні товари на внутрішньому ринку, що робить ввезені товари менш конкурентоспроможними у порівнянні з товарами місцевого виробництва. Різновидами імпорتنих мит є: адвалерні (відсоток від вартості товару), специфічні (фіксована сума за одиницю товару) та комбіновані.

2. Експортні мита: використовуються при обмеженні експорту деяких видів товарів, а особливо сировини, з ціллю захисту внутрішнього ринку та убезпеченні внутрішньо стабільних цін. Такі види мита застосовуються рідше, проте може бути застосовано при економічній стратегії держави.

3. Сезонні мита: такі мита встановлюються на окремий період для певних груп товарів, у випадках захисту місцевих товаровиробників у час, коли їхня продукція тільки з'являється на ринку. Наприклад, аграрна сфера.

4. Тарифні квоти: це поєднання тарифного й нетарифного методів, коли певна кількість продукції може бути імпортована за нижчим митом або ж взагалі без нього, в той же час обсяги, що можуть перевищувати квоту, обкладаються високими митами. Такі форми тарифів захищають внутрішній ринок і водночас забезпечують доступність товарів у певному масштабі.

Нетарифні методи регулювання є значно різноманітними та можуть охоплювати як адміністративні та і економічні заходи, котрі мають вплив на обсяги імпорту або ж експорту товарів. Вони покликані не на безпосереднє підняття ціни товару, а на встановлення певних обмежень й вимог. До нетарифних методів належать:

1. Квотування: обмеження щодо кількості або вартості товарів, які можуть бути імпортовані/експортовані за певний період часу. Це дає можливість державі здійснювати контроль над рівнем імпорту/експорту стратегічно важливих товарів для країни.

2. Ліцензування: впровадження обов'язкових ліцензійних умов для здійснення імпорту/експорту певних груп товарів. За допомогою ліцензування держава контролює перелік товарів, що перетинають кордон, і

знижує обсяги небажаного імпорту в країну.

3. Технічні бар'єри: сюди входять технічні регламенти, стандарти, вимоги по маркуванню, сертифікації й пакування товарів. Такі бар'єри можуть встановлюватися задля захисту здоров'я населення, екологічності чи для обмеження шляху окремих іноземних товарів на внутрішній ринок.

4. Санітарні та фітосанітарні норми: це вимоги, що безпосередньо торкаються безпековості харчових продуктів, захисту здоров'я тварин й рослин. Зазвичай використовуються для обмеження імпорту агропромислової продукції.

5. Вимоги до походження товарів: умови, які визначають, місце виготовлення товару для отримання доступу до ринку із меншими обмеженнями.

6. Економічні санкції та ембарго: включають або повні, або часткові заборони при торгівлі з окремими країнами. Економічні санкції вживають в політичних цілях, зокрема, це може бути тиск на країну, котра порушує міжнародні угоди тощо.

7. Добровільні обмеження експорту: вводяться за домовленістю між країнами-партнерами, що дозволяє цим країнам самостійно обмежувати обсяги поставок на ринок для уникнення введення мит чи інших обмежень.

8. Валютне регулювання: обмеженість операцій з іноземною валютою, що впливатиме на здатність виробників здійснювати міжнародні угоди, особливо, що стосується експортно-імпортних операціях.

Отже, обидва представлені методи регулювання зовнішньої торгівлі використовуються державою і мають на меті захист внутрішнього ринку та забезпечення стабільного економічного розвитку загалом.

Як бачимо, серед інструментів регулювання зовнішньої торгівлі розрізняють такі, що стимулюють експорт, а також ті, що обмежують імпорт.

Найпоширенішим інструментом протекціонізму є мито, яке встановлюється на імпорт товарів із метою підвищення ціни на товари на

внутрішньому ринку, а також захисту національного товаровиробника від іноземної конкуренції. За допомогою мита держава може значно впливати на структуру й обсяги міжнародної торгівлі, роблячи при цьому імпортовані товари менш привабливими для споживачів на внутрішньому ринку при цьому сприяючи попиту на товари місцевого походження.

На мито покладено захисну й фіскальну функції, що в свою чергу, викликає подорожчання імпортованих товарів. Встановлюючи митні тарифи на товари імпорту, уряд може суттєво впливати на цінові тенденції на внутрішньому ринку. Окрім цього, митні збори є джерелом доходів до державного бюджету, де власне відіграє вагомий роль фіскальна функція. У світовій практиці існує велика кількість різновидів мита. Класифікацію різновидів торговельних мит зображено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Класифікаційна характеристика мита

Адвалерне мито – це різновид митного збору, розраховується у відсотках від вартості імпортованого/експортованого товару. Адвалерне мито на пряму залежить від ціни конкретного товару. Такий підхід дає можливість автоматично адаптувати суму митного збору до відповідних змін у вартості товарів.

Специфічне мито – це різновид митного збору, розраховується у фіксованій сумі за одиницю продукції, незалежно від вартості самого товару. Ставка цього мита визначається на основі фізичних характеристик товару

(вага, обсяг чи кількість). Такий підхід дає можливість забезпечити стабільні надходження до бюджету.

Комбіноване мито – це різновид митного збору, котрий поєднує частини і адвалерного, і специфічного мит. При даному миті на один і той же товар накладаються в сукупності два види ставок: перша частина мита розраховується як процент від вартості конкретного товару (адвалерна частина), а друга частина – як фіксована сума за одиницю товару (специфічна частина).

Антидемпінгове мито – це різновид митного збору, котрий накладається на товари імпорту, в основі якого захист національних товаровиробників від недобросовісної конкуренції, що пов'язана з демпінгом (іноземні виробники продають власні товари на зовнішніх ринках за нижчою ціною, аніж їхня собівартість або ж за меншою ціною у порівнянні з внутрішнім ринком країни-експортера). Такі дії можуть завдати суттєвої шкоди місцевим товаровиробникам, оскільки вони не в силі конкурувати із надто низькими цінами.

Компенсаційне мито – це різновид митного збору, що накладається на товари імпорту з метою компенсації несприятливого впливу субсидій, котрі надаються товаровиробникам у країні, що експортує товари. В основі компенсаційного мита лежить нейтралізація переваг, які отримує іноземний товар завдяки субсидіям, за допомогою збільшення його вартості на ринку країни, що імпортує товар. Величина компенсаційного мита в більшості випадків визначається на рівні, яка відповідає величині субсидії, що отримана виробником у країні-експортері.

Спеціальне мито – це різновид митного збору, запроваджений для захисту вітчизняних інтересів у відповідь на протиправні дії іноземних держав або ж компаній. Спеціальне мито нерідко застосовується як інструмент у боротьбі з несправедливою конкуренцією або ж як санкція у протидії на торговельні обмеження, що запроваджують інші країни. Спеціальне мито як правило вводиться на певний термін застосування чи до

врегулювання проблематики, що виникнула і викликала його застосування. Дане мито допомагає вбезпечувати економічні інтереси країни, а також створювати рівноцінні умови перебування на ринку для місцевих виробників.

Преференційне мито – це різновид мита, суть якого передбачає знижену % ставку або ж абсолютне скасування митного збору для певних товарів, котрі імпортуються із окремих країн. Дане мито застосовується при стимулюванні торговельно-економічних відносин із певними державами-партнерами, з якими попередньо укладено спеціальні угоди щодо преференцій, або ж в рамках регіональних економічних об'єднань (приклади – митний союз ЄС, Північноамериканська зона вільної торгівлі тощо).

Преференційне мито – це знижена ставка мита чи абсолютне звільнення від повної сплати митного збору, що надається для окремих імпортованих товарів з країн, котрі користуються торговельними преференціями. Дані преференції застосовуються при стимулюванні економічних й торговельних зв'язків між країнами-партнерами та забезпечується в межах міжнародних угод або ж спеціальних програм.

Пільгове мито – це знижений % ставки митного збору, що застосовується по певних категоріях товарів або ж для товарів з окремих країн спираючись на міжнародні угоди чи внутрішні рішення уряду. Дане мито запроваджується з метою для сприяння розвитку окремих галузей економіки, стимулювання програми імпорту важливих товарів або ж поглиблення торговельно-економічних відносин з визначеними країнами. Пільгове мито мінімізує економічний тиск на імпортерів, зменшує затрати по ввезенню стратегічно важливих товарів, а також впливає на зниження кінцевої вартості продукції для кінцевих споживачів.

Повне мито – це фундаментальна ставка митного збору, застосовується котрої відбувається до імпортованих/експортованих товарів без врахування будь-яких знижок (бонусів), преференцій або ж пільг. Це стандартна ставка, що визначається митним тарифом в країні і є неодмінною для всіх товарів, що

або ввозяться, або вивозяться з певної країни, при відсутності спеціальних угод чи пільгових режимів.

Крім цього, до митних методів по державному регулюванню міжнародної торгівлі уряд країни використовує й нетарифні методи. До них належать кількісні, приховані та фінансові методи.

Кількісні методи забезпечують встановлення обмежень по кількості або обсягу товарів, які можна імпортувати/експортувати.

До прихованих методів відносять адміністративні бар'єри, санітарно-епідеміологічні норми, технічні стандарти, екологічні вимоги, що в свою чергу можуть ускладнювати імпорт окремих товарів/груп товарів.

Фінансові методи включають різноманітні форми по державній підтримці, такі як субсидування національного експортера або ж кредитні пільги для стимулювання експортних операцій.

Такі нетарифні методи та їх комбінація дає можливість уряду країни застосовувати їх для досягнення поставлених цілей при забезпеченні торгівельної політики [21].

Однією з найбільш поширених форм кількісного обмеження є квота. Квота – це кількісне обмеження на ввезення/вивезення визначеного товару продовж конкретного періоду. Квоти встановлюються урядом країни для контролювання об'ємів міжнародної торгівлі, безпековості внутрішнього ринку або ж для регулювання та контролю стратегічно вагомих товарів.

Ще одним видом регулювання в міжнародній торгівельній політиці є ліцензування, що напряду тісно пов'язане з квотуванням.

Ліцензування – це один із методів регулювання міжнародної торгівлі, за якого для імпорту/експорту окремих товарів потрібно отримати спеціально визначений дозвіл (ліцензію) від відповідних державних органів. Такий метод використовується при контролі обсягів та напрямків зовнішньоторговельних операцій, й для захисту національних інтересів, забезпечення безпековості та дотримання відповідних міжнародних зобов'язань по угодах.

Добровільне обмеження експорту – це домовленість між країною-експортером та країною-імпортером, при якій експортер добровільно зобов'язався обмежити обсяги поставок відповідних товарів на ринок до країни-імпортера. Таке обмеження в більшості випадків запроваджується на вимогу від країни-імпортера для зменшення конкуренції для національних товаровиробників, щоб уникнути перевиробництва чи стабілізувати ринок.

Також при державному регулюванні у міжнародній торгівлі застосовують немитні інструменти, основний акцент яких спрямований на обмеження імпорту в країну та стимулювання експорту. До таких інструментів належать стандартизація щодо якості товарів, санітарні обмеження, митні процедури, а також торговельне ембарго.

В Україні діють закони та нормативно-правові акти, які регулюють чи обмежують вивезення товарів (сировини) за допомогою митних інструментів. Це, зокрема:

- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [6], що визначає основні моменти щодо регулювання експорту й імпорту товарів, їх умови та обмеження при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- Закон України «Про режим іноземного інвестування» [9], що регулює окремі питання щодо іноземного інвестування, зокрема, що стосується інвестицій в українські компанії, котрі здійснюють міжнародну торгівлю, а також визначають гарантії по захисту іноземних інвестицій;

- Закон України «Про міжнародні договори України» [8], що визначає правові аспекти щодо укладання міжнародних контрактів у сфері торгівлі, обов'язковість їх виконання щодо міжнародних зобов'язань і впливу міжнародних угод на регулювання торгівлі товарами (послугами);

- Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [4], що регулює експорт/імпорт й транзит товарів, котрі мають стратегічне або ж військове значення, щоб запобігти їх неправомірному переміщенню через кордон країни;

- Закон України «Про захист економічної конкуренції» [5], що впливає на торгівлю, її рівень, захищаючи при цьому конкуренцію на ринку та забороняючи негативні практики пов'язані із конкуренцією як на внутрішньому, так й на зовнішньому рівні;

- Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [7], що визначає безпосередньо порядок ліцензування окремих видів зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі експорт й імпорт виокремлених категорій товарів, котрі вимагають спеціального дозволу;

- Закон України «Про транзит вантажів» [11], що встановлює упорядкованість транзиту товарів по території України;

- Закон України «Про санкції» [10], що встановлює правові засади для введення відповідних санкцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності, котрі можуть застосовуватися по відношенню до іноземних суб'єктів у випадку загрози та безпеки національним інтересам України;

- Митний кодекс України [2], що регулює та забезпечує порядок обкладання експортних товарів відповідними митами, визначає чіткі правила митного контролю, а також встановлює відповідні види мита, наприклад експортного;

- Податковий кодекс України [3], що включає положення по оподаткуванню зовнішньоекономічної діяльності, приміром експортних операцій, а також в ньому передбачені пільги при експорті по окремих видах товарів й продукції;

- Закони та постанови щодо конкретних видів товарів, що встановлюють окремі експортні мита по стратегічно важливих або ж обмежених у вивезенні товарів (наприклад, це нормативно-правові акти щодо експорту сировини, деревини, зернових культур, металобрухту тощо);

- Рішення Кабінету Міністрів України, що можуть впроваджувати тимчасові обмеження або ж додаткові мита на вивезення окремих категорій товарів із метою безпековості внутрішнього ринку, для стабілізації цін та забезпечення необхідних потреб національної економіки;

- Постанови та накази Міністерства економіки України [31] та інших органів виконавчої влади, що регулюють та встановлюють умови й процедури щодо застосування експортних мит – це зокрема видача ліцензій, встановлення відповідних квот по експорту певних видів продукції.

Ці та інші нормативно-правові акти дозволяють уряду країни чітко контролювати обсяги експорту, зберігати та примножувати стратегічні запаси ресурсів (сировини) внутрішньо в країні та забезпечувати цілісну стабільність на ринку.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз зовнішньоторговельної політики України

Сьогодні, зовнішня торгівля відіграє важливу та пріоритетну роль у зовнішньоекономічній політиці України, та є дієвим інструментом, що може встановлювати, кардинально змінювати, а також регулювати місце та позицію будь-якої країни в сфері міжнародних економічних відносин. Будь-які дії держави у напрямі зовнішньої торгівлі можуть мати як позитивний, так і негативний ефект. Нерідко проблемами у підвищенні рівня ефективності зовнішньоторговельної діяльності є:

- нестабільність та недієвість у законодавчій базі – часті зміни в законах та нормативно-правових актах можуть ускладнювати планування й довгострокову роботу підприємств на зовнішніх ринках;

- значні тарифні та нетарифні бар'єри – надмірна кількість та відсоткові ставки у миті, квотах, технічних стандартах та інші обмеження можуть вкрай ускладнити доступ до закордонних ринків, при цьому знижуючи конкурентоздатність національних товарів;

- недостатній розвиток інфраструктури – слабкий або ж відсутній рівень транспортних, логістичних й митних об'єктів інфраструктури може завдавати затримки у постачанні та додаткові витрати при реалізації товарів;

- значна залежність від енергетичних ресурсів – висока залежність виробництва від імпорту енергоресурсів збільшує собівартість продукції, знижуючи при цьому конкурентоспроможність товару на зовнішньому ринку;

- невисокий рівень технологічності продукції – сировинний характер та товари із низькою доданою вартістю стримують зростання прибутковості від зовнішніх операцій тим самим підвищуючи вразливість до коливань цін;

- недостатнє сприяння національного бізнесу на зовнішньому ринку – недостатність у державних програмах, що спрямовані на просування

вітчизняних товарів та державну допомогу українських експортерів, зменшує шанси товаровиробників на досягнення у конкурентному середовищі;

- політична нестабільність та міжнародні засоби впливу – політичні кризові явища, збройні конфлікти (війни) та санкції значно обмежують доступ товаровиробників до окремих ринків, що в свою чергу призводить до втрати у традиційності торговельного партнерства й потреби у зміні експортних орієнтирів.

Зазначені фактори призводять до вагомих перешкод щодо розвитку зовнішньоторговельної діяльності, знижуючи конкурентоздатність національної продукції на міжнародному ринку, обмежуючи значні можливості при залученні іноземних інвесторів та зменшуючи темпи економічного зростання.

Для розуміння реального стану зовнішньоторговельної політики країни необхідно здійснити глибинний аналіз показників експорту та імпорту товарів і послуг, оцінити структуру торговельного балансу тощо, а також врахувати вплив інтеграційних процесів на умови доступності ринків, зміни попиту на вітчизняну продукцію за кордоном, а також адаптацію національних стандартів до міжнародних вимог.

Інформаційними ресурсами що зовнішньої торгівлі (експорту/імпорту товарів та послуг) є: статистичні дані Державної служби статистики України, звіти Національного банку України, дані Державної митної служби, аналітичні дані Міністерства економіки, міжнародні бази даних, а також звіти міжнародних організацій та інші. Дані джерела дадуть детальну інформацію щодо обсягів міжнародної торгівлі, основні товари й послуги експортно-імпортних операцій, географічну структуру торгівлі тощо, що дозволяють більш глибоко здійснити аналіз зовнішньоторговельної діяльності України.

За останні три роки в Україні зовнішньоторговельна політика України, зазнала суттєвих змін спричинених військовою агресією РФ. Зокрема, були задіяні численні торговельні обмеження, санкції щодо товарів країни-агресора, а також були здійснені заходи із диверсифікації експортних ринків і

відповідного зменшення залежності від торгівлі з РФ. Україна розширила співпрацю з країнами ЄС, США, Канадою, окремими країнами Азії й Близького Сходу. А також спостерігається переорієнтація сировинного експорту на продукцію із високою доданою вартістю, що дасть змогу зміцнити конкурентоспроможність українських товарів на міжнародному ринку. Такі кроки є важливими для підвищення економічної стабільності України в умовах геополітичної невизначеності й економічних викликів сьогодення.

Динаміка показників міжнародної торгівлі товарами за 2021-2023 рр. в Україні демонструє зменшення експорту та імпорту товарів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Міжнародна торгівля товарами в Україні за період 2021-2023 рр.

Показники	Рік			У % 2023 р. до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Експорт товарів, млн. дол.	63 113	40 899	34 678	54,9
Імпорт товарів, млн. дол.	69 202	52 880	61 632	89,1
<i>Торговельний баланс, %</i>	91,2	77,3	56,2	x
<i>Сальдо, млн. дол.</i>	-6089	-11981	-26954	x

Експорт продукції з України до країн-партнерів за 2021 – 2023 рр. суттєво зменшився на 45,1%, що в сукупності складає 28435 млн. дол., що є негативною тенденцією. Ситуація, що викликана повномасштабною війною спричинила скорочення валютних надходжень до України, погіршенням торговельного балансу (2023 р. – 56,2%) та зменшенням інвестиційної привабливості певних секторів економіки. Крім цього, скорочення експортних операцій зумовило зниження виробничих показників в окремих експортно-орієнтованих галузях, що прямо позначилось на рівні зайнятості та привело до падіння доходів у регіонах країни.

Імпорт теж зменшився на 10,9%, що становить 7570 млн. дол. Таке зниження обумовлене перерозподілом ресурсів на інші, критично важливі потреби країни, а також загальним скороченням потреб, обмеженням доступу до імпортованих товарів й технологій тощо.

У міжнародні торгівлі товарами зберігається негативне сальдо: 2021 р. – 6089 млн.дол., 2022 – 11981 млн.дол., 2023 р. – 26954 млн.дол. Таке збільшення негативного сальдо вказує на суттєве зростання різниці між обсягами імпорту та експорту продукції, що може мати негативні наслідки на економічну стійкість й валютний курс країни. Зріст дефіциту зовнішньоторговельного балансу є прямим відображенням у зниженні експортних доходів, що викликано складнощами доступу на зовнішні ринки (насамперед логістика), а також високою залежністю від імпортованих товарів, особливо в секторі енергетики. Зважаючи на сьогоденні реалії, у найближчі роки тенденція збережеться, а передумов для зростання торговельного сальдо ми не побачимо.

Зниження торговельного балансу викликає загальну проблему в країні – дефіцит державного бюджету. Щоб перекрити його, наша держава змушена перекривати цю нестачу за допомогою зовнішніх запозичень, зокрема кредитів від міжнародних фінансових установ (МВФу та Світового банку), розміщувати єврооблігації, а також здійснювати інші дії націлені на вирівнювання різниці у держбюджеті. Такі дії тимчасово стабілізують платіжний баланс, проте тим самим створюючи додаткові навантаження на державний борг. Залежність від зовнішнього кредитування підвищує вразливість економіки щодо валютних ризиків й коливань відсоткових ставок, крім цього необхідне більш раціональне управління борговими зобов'язаннями.

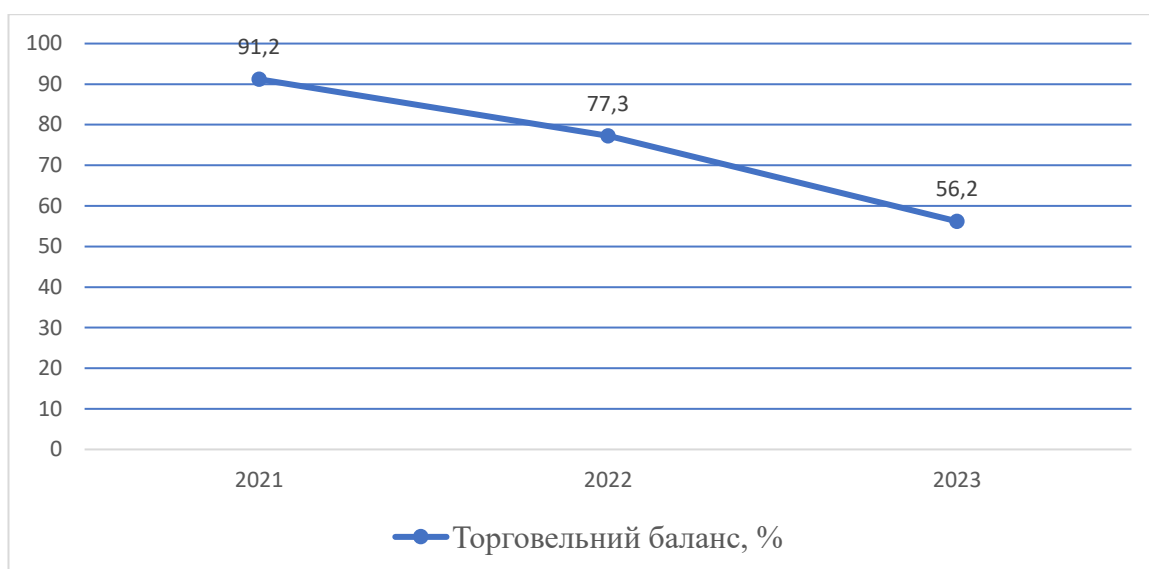

Рис.2.1. Зміни у торговельному балансі за 2021 – 2023 рр., %

Великим потрясінням у 2022 року в Україні є початок повномасштабного вторгнення РФ на територію країни, що мало негативні наслідки у всіх сферах – від економіки до соціального та культурного життя. Це зумовило різке скорочення виробництва та експорту продукції, руйнування інфраструктурних об'єктів, зокрема транспортної та енергетичної структури, що в свою чергу ускладнило ведення господарської діяльності.

Зростання дефіциту торговельного балансу України у 2021 – 2023 рр. (рис. 2.1) є результатом значного скорочення експорту товарів та обмеженого доступу до міжнародних ринків, викликаного як військовими так і економічними факторами.

За даними Державної служби статистики України [22], з 2021 до 2023 року негативне сальдо торговельного балансу значно зросло. У 2021 році дефіцит торговельного балансу був 6089 млн дол., у 2022 році – 11 981 млн дол., а в 2023 році – він сягнув 26 954 млн дол. Це свідчить про збільшення різниці між імпортом та експортом, що вплинуло на валютний курс та стабільність економіки країни загалом.

Перші ознаки спаду міжнародної торгівлі України були відчутні вже на початку 2022 року з початком повномасштабної війни, що призвело до

суттєвого скорочення експортних операцій та блокування критично важливих логістичних експортних маршрутів, зокрема йде мова про порти Чорного моря. Окрім різкого падіння експорту, значно піднялися витрати на імпорт вкрай необхідних ресурсів, зокрема це енергетичних, медичних та військових товарів, що додатково підсилило негативний вплив на торговельний баланс України. Дана ситуація вимагала активного перегляду зовнішньоекономічної діяльності, пошуку нових ринків для збуту та диверсифікаційні дії щодо торговельних партнерів.

Таблиця 2.2 – Динаміка товарної структури зовнішньої торгівлі у 2021 – 2023 рр.

Назва товарів	Експорт				Імпорт			2023 р. у % до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
	млн. дол.	млн. дол.	млн. дол.		млн. дол.	млн. дол.	млн. дол.	
Усього	63113	40899	34678	54,9	69755	55551	63813	83,2
Продовольчі товари й сировина для виробництва	27687	23380	22001	79,4	7666	6020	6930	90,4
Мінеральні продукти	7874	4109	2262	28,7	13999	12715	10376	74,1
Продукція хімічної галузі та суміжних із нею галузей промисловості	3173	1668	1329	41,9	14392	9352	11151	77,5
Деревина та вироби з деревини	2491	2118	1719	69,0	1 484	906	969	65,3
Промислові вироби	946	569	557	58,9	3671	3301	3188	86,8
Чорні, кольорові метали та вироби з металів	15719	5881	3888	24,7	4221	2487	3273	77,5
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	3819	2281	215	5,6	21845	14827	1958	8,9
Різне (інша продукція)	1404	893	772	54,9	2477	5943	8340	Збільшил ось у 3,3 рази

Аналізуючи табл. 2.2 ми бачимо, що у порівнянні з 2021 роком у 2023 році експорт продукції по всіх категоріях суттєво зменшився. Якщо порівнювати експорт товарів до попереднього року, то ситуація виглядала таким чином: 2023 р. зменшився у порівнянні з 2022 р. на 15,2%; 2022 р. у порівнянні з 2021 р. на 35,2 %. Аналізуючи подані дані, можна зробити висновки про істотне скорочення експорту продукції протягом останніх років.

Визначальними причинами такого скорочення є: військова агресія РФ, проблеми з логістикою та транспортними маршрутами, зменшення попиту на міжнародному ринку, втрати ринків збуту, фінансово-економічні втрати компаній, зміна пріоритетів економіки держави та інше.

Імпорт продукції за досліджуваний період також скоротився і становив у 2023 р. 63813 млн.дол., що на 17,8 % менше у порівнянні з 2021 р., проте в порівнянні з 2022 р. він зріс на 14,9 %. Причинами скорочення імпорту можуть бути: зниження платоспроможності населення, порушення логістичних ланцюгів та зростання витрат на логістику, девальвація національної валюти тощо.

Для більшого розуміння тенденцій спаду експорту проаналізуємо структуру експортоорієнтованої продукції за 2019-2023 рр. (рис. 2.2.).

Найбільшу частку в експорті товарів займають зернові культури, що становило 23% від загального обсягу експорту (у 2021 р. це складало близько 18%). Скорочення доходів від експорту зернових на пряму пов'язано з зменшенням світових цін (ціна на кукурудзу за 2021 р. по 2023 р. знизилася на 28,3%, а на пшеницю – на 35,7%). Не дивлячись на те, що Україна все ж таки наростила постачання пшениці на міжнародний ринок, цього виявилось недостатньо, щоб покрити зниження доходів по експорту кукурудзи.

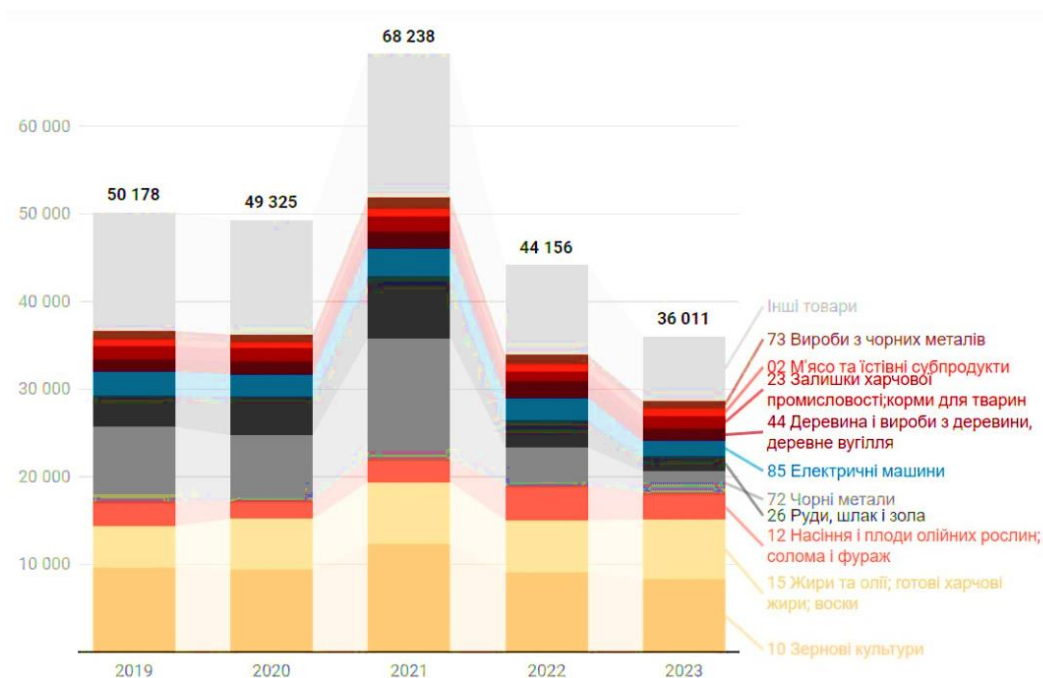

Рис. 2.2. Товарна структура експорту за 2019–2023 рр., млн дол.

Також скоротився обсяг експорту насіння й плодів олійних культур (соєві боби, насіння ріпаку й соняху). Одночасно прослідковується й позитивна динаміка по зростанні експорту олії, тобто попит на готову продукцію. Це зумовлено значними конкурентними перевагами українських товаровиробників, наприклад якістю продукції, а також порівняно низькою вартістю виробництва. Збільшення експорту олії теж пов'язане із зміщенням акценту експорту сировини на переробку продукції, що дозволило збільшити додану вартість продукції й компенсувати збитки від зменшення експорту сировинних товарів.

Проаналізуємо першу десятку товарів українського експорту у 2023 році (рис. 2.3).

Дані рис. 2.3 показують, що найбільшу частку в експорті української продукції посідають зернові культури – 23 % від загального обсягу експорту. Другу позицію займають тваринні та рослинні жири (олії) – 15,6 %, що становить 5,7 млрд. дол. США. Третє місце займають готові харчові продукти – 9,0 % (3,3 млрд. дол.)

Найменше експортувалося у 2023 р. текстильної продукції – 1 %, що становило 0,4 млрд. дол.

Рис.2.3. 10 позицій українського експорту за 2023 рік, %

За даними Нацбанку [33] ми бачимо, що ціни по основних товарах українського експорту вкрай знизилися у порівнянні з 2022 р., що досить негативно вплинуло на валютні надходження. Згідно з індексом ФАО [30], протягом усього періоду 2023 р. проглядалося падіння цін по основних продовольчих товарах у світі (зернові культури, м'ясо, молочна продукція, олія).

Значною перешкодою при експортуванні української продукції є логістичні утруднення. Вони пов'язані із неможливістю повноцінно користування морськими коридорами для вантажоперевезень, крім цього блокування українсько-польського кордону польськими фермерами, суттєво ускладнює транспортування продукції до країн-партнерів. Це в свою чергу

створює додаткові витрати для експортерів через необхідність пошуку альтернативних напрямів.

Попри триваючу українсько-російську війну, українські постачальники змогли зберегти, а в деяких позиціях навіть й збільшити обсяги експорту по окремих товарах, в тому числі із доданою вартістю. Значно покращилась ситуація в реалізації яєць, свіжих овочів, пшеничного борошна, виробів із тіста, солодоців.

Розглянемо детально товарну структуру імпорту України за 2019-2023 рр. (рис. 2.4.).

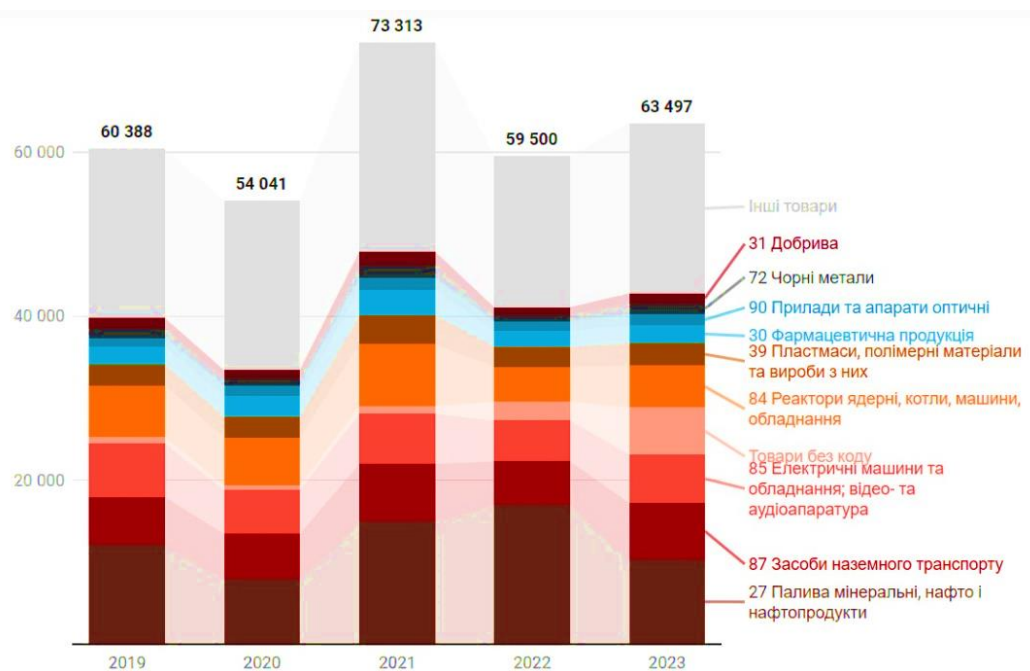

Рис. 2.4. Товарна структура імпорту за 2019–2023 рр., млн дол.

Як бачимо з рис. 2.4 обсяг імпорту в Україну за 2023 р. у фізичному вимірі становив 26,8 млн. тонн продукції, що на 29 % менше, а ніж у 2022 р. Проте, при аналізі у вартісному вимірі ми спостерігаємо зростання імпорту на 7%, що є наслідком ввезення товарів дорожчої вартості – транспорту й електротоварів, фармацевтичних засобів, харчової продукції, крім цього відбулося нарощення закупівель безпілотників, генераторів тощо. Такий крок став можливим завдяки фінансовій підтримки міжнародних партнерів на основі грантів та кредитів.

У структурі імпорту найбільшу частку у 2023 р. займали мінеральні палива, такі як нафта, нафтопродукти й газ. Порівнюючи з 2022 р., у вартісному вираженні імпорт даної продукції значно скоротився – на 39 %. Основними причинами такого скорочення стало здешевлення нафти на світовому ринку та повна відмова від закупівель цієї продукції у країни-агресорки.

Імпорт по інших ключових товарних групах збільшився. Приміром, відбулося нарощування по таких товарах, як автомобілі, мобільна техніка, генератори, акумулятори, трансформатори, вантажівки, трактори, безпілотники. Як бачимо частина імпортової продукції на пряму пов'язана з військовими діями в Україні. З однієї сторони, такий приріст віддзеркалює потреби ЗСУ, а з іншої – результати масованих ракетних атак по енергетичних об'єктах.

Закупівля чорних металів, а також добрив напряду пов'язане із падінням власного виробництва даної продукції в Україні. Захоплення Маріуполя, окупація металургійних заводів в цьому місті призвела до значного дефіциту певних різновидів сталю прокату, що дало поштовх Україні до закупівель даної продукції у Туреччині й у інших країнах Європи.

Проаналізуємо першу десятку товарів імпорту в Україну у 2023 році (рис. 2.5).

Дані рис. 2.5 показують, що найбільшу частку в імпорті до України посідає паливна продукція – 16,3 %, на другому місці – 12,3 % наземний транспорт та літальні апарати. на третьому місці – хімічна продукція (11,7 %), до якої включені фармацевтичні препарати, добрива. Така структура імпорту є свідченням того, що Україна є вкрай залежною від енергетичних ресурсів, а також технічного обладнання, що вкрай необхідне для функціонування промисловості і транспорту.

Рис.2.5. 10 позицій імпорту товарів в Україну за 2023 рік, %

Домінування імпорту паливної продукції відбувається через високий попит на енергоресурси в Україні, особливо це відчутно в умовах, коли відбувається знищення вітчизняної енергетичної інфраструктури з боку сусідів-агресорів.

Збільшення частки імпорту щодо наземного транспорту й літальних апаратів відбувається у зв'язку із потребою в оновленні та модернізації технічного парку, а найбільше в секторі оборони й логістики.

Хімічна продукція також посідає важливе місце через зростаючу залежність агропромислового сектору від імпоротної продукції – добрив, засобів захисту рослин, крім цього через збільшення попиту на медпрепарати.

Отже, зовнішня торгівля України у наступних періодах буде залежною від кількох факторів:

1) загальносвітової ситуації на продовольство та цінами на основні експортні товари, а саме зернові, олійні культури, металопродукцію тощо;

- 2) стабільної роботи транспортних коридорів й можливості відновлення в повному об'ємі роботи морських портів для експортування продукції;
- 3) результатів міжнародної співпраці, а також санкційної політики міжнародних партнерів щодо агресора;
- 4) інтенсивності атак агресора на інфраструктуру України;
- 5) пристосуванню української економіки до різких змін у структурі торгівлі, зокрема це стосується розвитку переробної промисловості у збільшенні частки продукції із доданою вартістю;
- 6) інвестиційної політики у відновлення інфраструктури, що постраждала внаслідок військових атак, зокрема це стосується залізничних та автомобільних напрямів;
- 7) внутрішніх державних реформ, спрямованих на оптимізацію митних процедур, відчутну підтримку експортерів;
- 8) стабілізацію в політичній та економічній сфері країни, яка сприятиме як залучення іноземних інвесторів так і стимулюватиме зовнішньоторговельну діяльність загалом.

2.2. Географічні зміни у зовнішньоторговельній політиці країни

За останні роки через різкі зміни в політичній та економічній ситуації в Україні перелік головних торговельних партнерів як в експорті так і в імпорті товарів також суттєво змінювався. Зокрема, в Україні після початку повномасштабного вторгнення відбулося зменшення обсягів торгівлі із країнами СНД, а особливо з РФ, через військову агресію цієї країни та введення відповідних санкцій. Одночасно значна частка торговельних відносин припадає на країни Європейського Союзу, що стали основними партнерами нашої країни в експорті й імпорті.

Частка країн ЄС у зовнішньоторговельному обороті стабільно збільшується завдяки Угоді про асоціацію з ЄС [34], що передбачає зону вільної торгівлі, а також зниження митних бар'єрів. Зокрема, головними партнерами стали такі країни, як Польща, Німеччина, Італія й Нідерланди,

котрі активно ведуть міжнародну торгівлю сільськогосподарською продукцією, металургійними виробами та продукцією хімічної промисловості.

Що стосується імпорту, то Україна за останні роки все більше почала співпрацювати з країнами Азії (Китай, Туреччина, Індія), котрі постачали електроніку, машинобудівну продукцію, текстильну продукцію та хімтовари. Серед країн Азії Китай утримує лідерські позиції по постачанню товарів до України.

Доцільно також відзначити й зміцнення торговельних зв'язків із такими країнами як США та Канада, які здійснюють постачання енергетичних ресурсів, обладнання, технологій, а також продукцію військового призначення, що є критично вагомим в умовах воєнного стану.

Окрім забезпечення імпорту з цих країн, зростає й експорт українських товарів, зокрема це стосується сільськогосподарської продукції, металургійних виробів тощо.

США та Канада досить активно підтримують Україну за допомогою програм економічної допомоги, спрощеним доступом українських товарів на власні ринки та створенням сприятливих умов у розвитку двосторонньої торгівлі. Така співпраця не лише вибудовує міцні економічні зв'язки, але й також сприяє інтеграції нашої країни до глобальних ринків, створюючи міцний фундамент для довгострокового партнерства.

Демонстрація даних змін показує адаптивність України до нових реальних змін у геополітичному та економічному вимірі, переорієнтацію країни до ринків із стабільними і надійними партнерами та поступове зниження залежності від ринків тих країн, де спостерігається нестабільна політична ситуація.

За підсумками 2023 року Україна здійснювала зовнішньоторговельні операції з 224 партнерами країн світу.

Розглянемо більш детально розподіл експорту та імпорту товарів за географічними регіонами за 2021 – 2023 рр. (табл. 2.3, табл. 2.4).

Таблиця 2.3 – Динаміка експорту українських товарів за географічними регіонами, 2021 – 2023 рр., млн. дол. США

Країни	Роки			2023 р. у % до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Всі країни світу	63113	40899	34678	54,9
Європа	24346	25526	22595	92,8
Америка	3207	1184	726	22,6
Азія	22947	9596	8041	35,0
Африка	5589	2116	1678	30,0
СНД	6725	2287	1589	23,6

Аналіз табл. 2.3, показує зміни в експорті обсягів торгівлі України з різними регіонами світу: загальний обсяг експорту продукції з усіма країнами світу скоротився на 45,1% за 2021 – 2023 рр. Така динаміка свідчить про значний вплив військових дій в Україні, економічну нестабільність та логістичні перешкоди на експортну торгівлю України.

Аналіз за окремими регіонами демонструє, що експорт до Європейських країн зменшився на 7,2% у порівнянні з 2021 р., що свідчить про більш-менш стабільність торговельних відносин в цей період завдяки Угоді про асоціацію з ЄС, а також відкритим ринкам для українського експорту. Як бачимо, Європа залишається найбільшим торговельним партнером для України. Європейські країни, що межують з Україною стали ключовими напрямками експорту, адже більшість морських маршрутів на сьогодні залишаються заблокованими.

Динаміка експорту українських товарів до США у 2023 р. була на рівні 22,6 % від рівня 2021 р. Тобто, торговельні обсяги з Америкою значно скоротилися (на 77,4 %). Така тенденція може бути зумовлена значними витратами на транспортування, зміною у логістичних маршрутах та переорієнтацією ринку.

Вплив військових дій також спричинив і скорочення експорту української продукції до країн Азії (35,0% від рівня 2021 року), що може бути напряду пов'язано із блокуванням морських портів, які до 2022 р. використовувалися для експорту продукції до Азії. Кардинальними проблемами є логістика й зниження попиту в цих країнах на українські товари, спричиненими глобальною економічною нестабільністю.

Аналогічна ситуація спостерігається з країнами Африки (30,0 % експорту від рівня 2021 року) через проблематику з транспортуванням різних сільськогосподарських товарів, які становлять основну частку в експорті до африканських країн. Військові дії в Україні та блокада Чорного моря значно обмежили можливості експорту в цей регіон.

Найбільше скорочення у експорті продукції прослідковується з країнами СНД (23,6% у 2023 р. від рівня 2021 р.), що спричинено розривом торговельних відносин з РФ й Білоруссю через повномасштабне вторгнення в Україну. Торговельні відносини з іншими країнами СНД (приміром, Казахстаном) залишаються досить обмеженими через географічну віддаленість та логістичні утруднення.

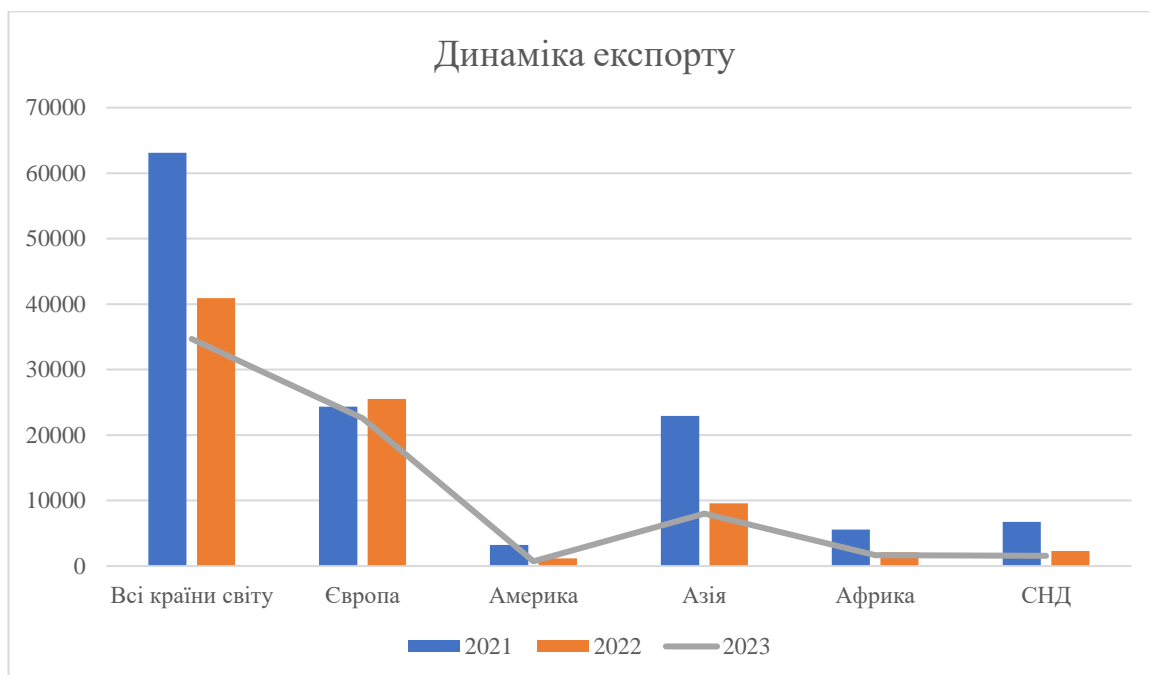

Рис. 2.6 Зміни в динаміці експорту з різними регіонами, 2021 – 2023 рр., млн. дол. США

На основі рис. 2.6 можна стверджувати, що: загальний обсяг експорту (по всіх країнах світу) у 2021 р. був найвищим, і становив 63113 млн. дол. У 2022 р. відбулося значне зниження експорту, що склало 40899 млн. дол. У 2023 р. динаміка продовжувала спад, але темп зниження дещо сповільнився (34678 млн. дол.)

Отже, підводячи підсумки експорту української продукції за 2021 – 2023 рр. можна констатувати:

1) зміна орієнтирів на Європу: Україна поступово нарощує свої зусилля на співпрацю з ЄС, що забезпечує стабільний баланс у зовнішній торгівлі;

2) зменшення обсягів торгівлі із іншими регіонами: через військові дії, логістичні утруднення та зниження попиту по основних категоріях експортних товарів обсяги експорту з іншими регіонами вкрай знизилися;

3) напрацювання альтернативних шляхів: для поступово відновлення експорту необхідно напрацювати альтернативи у питаннях логістики та розширення співпраці з країнами за межами Європи.

Таблиця 2.4 – Динаміка імпорту продукції в Україну за географічними регіонами, 2021 – 2023 рр., млн. дол. США

Країни	Роки			2023 р. у % до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Всі країни світу	69755	55551	63813	91,5
Європа	30249	26788	32787	108,4
Америка	4476	2929	3793	84,7
Азія	18740	15921	20778	110,9
Африка	816	466	643	78,8
СНД	13492	4495	1096	8,1

Аналіз даних табл. 2.4 демонструє зміни імпорту продукції в Україну за географічними регіонами: загальний обсяг імпорту продукції за три роки

продемонстрував зменшення обсягу на 8,5 % у 2023 р. у порівнянні з 2021 р. З початком військових дій у 2022 р. обсяги імпорту значно скоротилися (55551 млн. дол.), і в 2023 р. спостерігається зростання (63813 млн. дол.), проте ці показники не досягли рівня 2021 р. (69755 млн. дол.). Такі дані відображають адаптацію економіки України до складних умов воєнного часу, послідовне відновлення торговельних напрямів й необхідності імпорту критично важливої продукції.

Аналіз по окремих регіонах демонструє, що імпорт з Європейських країн становив 108,4 % у 2023 р. у порівнянні з 2021 р.). Тобто обсяги імпорту зросли на 8,4 %, що є свідченням поглибленням торговельних зв'язків із ЄС. В першу чергу це пов'язано із високою залежністю української економіки від європейських товарів, таких як паливно-мастильні матеріали, техніка, медичні препарати тощо.

Динаміка імпорту товарів з США у 2023 р. була на рівні 84,7 % від рівня 2021 р. Як бачимо, імпорт із США скоротився, хоча за 2023 р. можна спостерігати незначний ріст у порівнянні з 2022 р. Основними причинами скорочення імпорту з Америки є зниження попиту на вартісні товари; високі витрати на транспортування та логістику. Однак торгівля з США була і залишається вкрай важливою для постачання енергетичних ресурсів, військової техніки тощо.

З країнами Азії відбувся зростання імпорту товарів (110,9 % у 2023 р. від рівня 2021 р.). Тобто таке збільшення імпорту з Азії на 10,9 % за 2023 р. демонструє зміцнення торговельних зв'язків із азійськими країнами саме Китай, Туреччина, Індія. Таке зростання зумовлено потребою України в електротехнічних засобах, текстильній продукції, промисловому обладнанні й будівельних матеріалах, які досить широко постачаються з країн Азії.

Ситуація по імпорту з країнами Африки свідчить, що відбулося значне скорочення імпорту (78,8 % у 2023 р. від рівня 2021 р.). Це могло бути спричинено загальними низькими обсягами торгівлі; відсутністю в цих країнах стратегічно важливих товарів для України. Власне, основним

імпортом продукції із даного регіону є екзотичні харчові продукти та сировинні матеріали.

Найсуттєвіше скорочення у імпорті продукції до України прослідковується з країнами СНД (8,1% у 2023 р. від рівня 2021 р.), що було спричинено розривом торговельних відносин з РФ й Білоруссю, блокадою логістичних маршрутів та санкційними обмеження. Можна констатувати, що імпорт з СНД практично зупинився і він з кожним роком знижується, частка в торгівлі з Україною стала незначною.

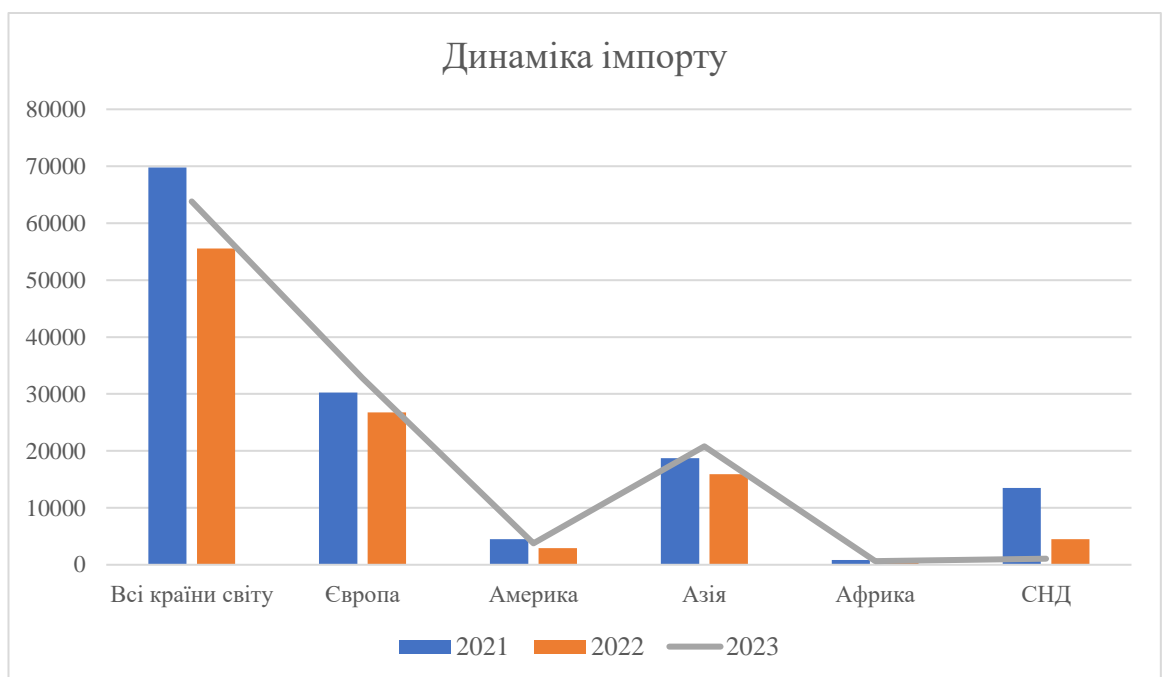

Рис.2.7 Зміни в динаміці імпорту з різних регіонів до України, 2021 – 2023 рр., млн. дол. США

На основі рис. 2.7 можна стверджувати, що: загальний обсяг імпорту до України (по всіх країнах світу) у 2021 р. був найвищим, і становив 69755 млн. дол. США. У зв'язку із військовим вторгненням РФ в Україну 2022 р. обсяги імпорту значно зменшилися (55551 млн. дол.), але у 2023 р. можемо спостерігати часткове відновлення імпорту, що досяг 63813 млн. дол.

Отже, підводячи підсумки по імпорту продукції до України за 2021 – 2023 рр. можна констатувати:

1) країни Європи та Азії є найважливішими українськими партнерами по імпорту, зберігаючи стабільність динаміки в умовах кризи;

2) імпорт з країн СНД знижується, що є наслідком політичної ізоляції РФ та зміною партнерів України;

3) США демонструють подальші перспективи для розширення торговельних відносин, хоча її частка в загальному імпорті є невелика.

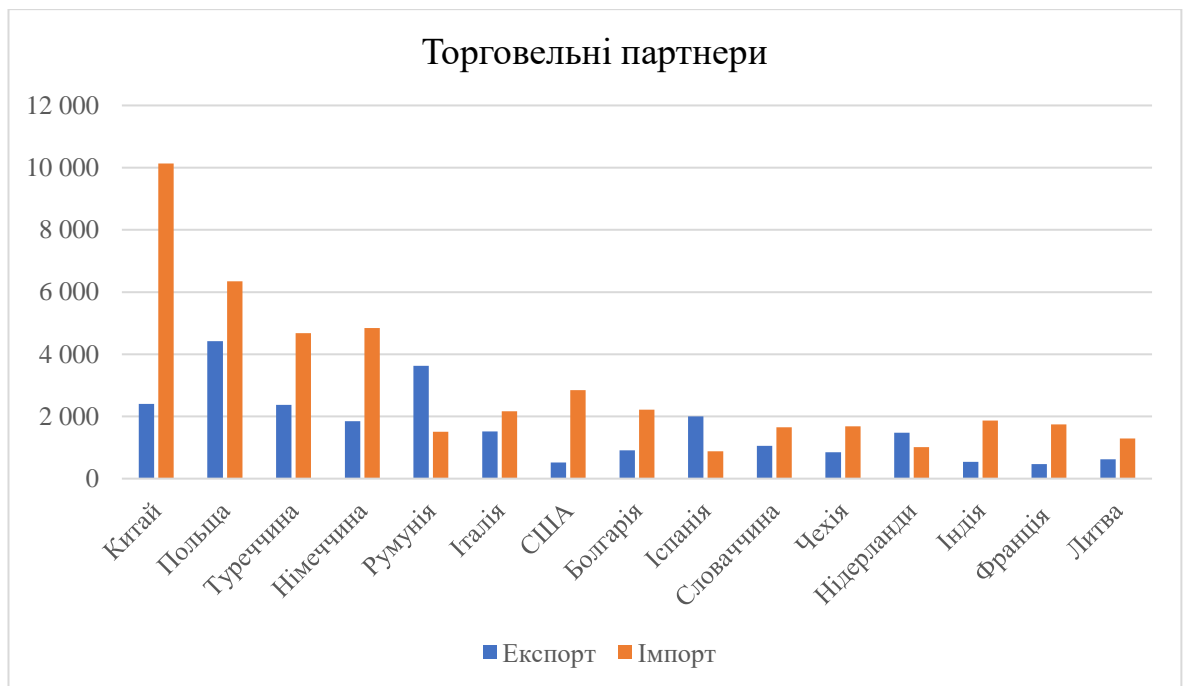

Рис. 2. 8 Географічна структура товарообороту за 2023 р., млн. дол.

На рис.2.8 зображено географічну структуру товарообороту України за 2023 р. з різними країнами. Детальний аналіз рис. демонструє, що лідируючу позицію по товарообороту займає Китай. Дана країна залишається ключовим гравцем у постачанні товарів до України, що включає технічні засоби, обладнання, споживчі товари та інше.

Польща є також вагомим партнером у структурі товарообороту, причому імпорт переважає експорт. Таке партнерство є наслідком географічної близькості кордонів Польщі та України, а також зміцненням торговельних відносин через європейські ринки.

Третє та четверте місце у географічній структурі товарообороту займає Туреччина та Німеччина. В обох випадках спостерігається перевищення обсягів імпорту над експортом. Туреччина, імовірно, є важливим ринком збуту для сільськогосподарської продукції України, тоді як імпорт із Німеччини більш зосереджений на промислових та споживчих групах товарів.

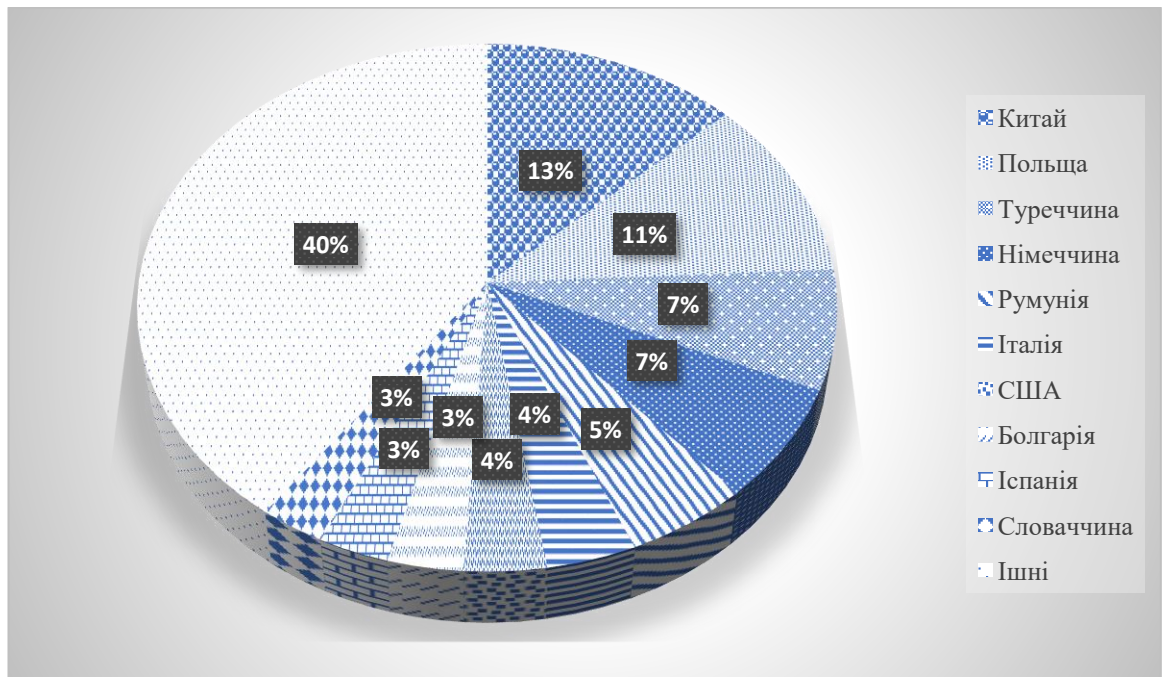

Рис. 2.9 Частка основних торговельних партнерів у структурі міжнародної торгівлі України, %

У 2023 р. структура міжнародної торгівлі України (рис.2.9) чітко демонструє зосередженість на європейському напрямку. Європа була і залишається основним торговельним партнером завдяки як географічній близькості так і інтеграційним процесам зокрема. Попри те, що Китай займає в структурі лідируючі позиції країни Європи в сукупності формують основний обсяг як експорту, так і імпорту України.

На другому місці залишаються азійські країни, які досить активно купляють українську агропродукцію.

Частка США (3,5 %) поки є незначною, проте має значний потенціал для зростання.

Для стабілізації та розвитку зовнішньої торгівлі Україна повинна зосередитись на :

- збільшенні частки експорту до Китаю, зокрема це високотехнологічної та переробленої продукції;
- посилити експортні позиції до країн Європи, використовуючи всі необхідні інструменти та механізми;
- урізноманітнити експортні напрямки, з врахуванням високого попиту у країнах Азії й Африки.

2.3. Зміна орієнтирів зовнішньоторговельної політики України до країни-агресора та РФ

Події 2014 року стали переломним моментом та незворотнім шляхом для зовнішньоекономічної діяльності України. Внаслідок анексії Криму та військової агресії на Сході країни торговельні відносини між Україною та РФ значно скоротилися. Україна приймає радикальні кроки в напрямку зменшення залежності від російського ринку, який до цього часу залишався одним із основних партнерів, особливо в експорті металургійної продукції, машинобудування та агропродовольчих товарів. У відповідь на українські санкції та намагання України інтегруватися у європейський економічний простір, РФ ввела торговельні обмеження та здійснила блокування імпорту низки українських товарів.

Водночас, Україна почала активну співпрацю з Європейським Союзом, США, Канадою, Туреччиною та країнами Азії. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. стало вагомим кроком для переорієнтації українського експорту. ЄС поступово став одним із основних торговельних партнерів для України, надаючи доступ до європейського ринку та створюючи нові можливості для українських експортерів. Товари, що попередньо орієнтувалися на РФ, почали реалізовуватися до країн Європи, зокрема

металопродукція, зернові культури, олія та інші сільськогосподарські групи товарів.

Окрім того, політична й економічна ізоляція РФ, в тому числі й санкційна політика, що була ініційована країнами Заходу, безперечно вплинули на глобальні логістичні постачання. Велика кількість міжнародних компаній згорнули співпрацю із РФ, що також в певній мірі позначилося на товарообігу з Україною. Це також мало вплив й на ринок Білорусі, який залишався важливим транзитним вузлом для українського експорту.

Зміна торговельних орієнтирів України також мала вплив й на внутрішню економіку країни. Це зумовило необхідність адаптації національного виробництва до європейських стандартів, диверсифікації ринків збуту, а також розвиток альтернативних шляхів логістики. Водночас зменшення товарообігу з РФ і РБ вплинуло на стимулювання розвитку власного виробництва в стратегічних галузях, а саме енергетика, машинобудування та сільськогосподарське виробництво.

Однією із найбільш вагомих для української економіки продукцією критичного імпорту були енергоносії. До 2013 р. частка цієї продукції у загальному імпорті становила орієнтовно 28 %. Після 2014 р. частка енергоносіїв в імпорті скоротилася, проте залишалася на рівні 20 %.

До початку військової агресії більша кількість енергоносіїв надходила до України із РФ та РБ. Якщо до 2014 р. частка країни-агресора та РБ в імпорті енергоносіїв до України була 80 %, то до 2021 р. вона скоротилась до 44 %.

До 2022 р. РФ і РБ залишалися серед ключових торговельних партнерів України. Зовнішньоторговельні відносини з даними країнами мали давній шлях в історії, базуючись на економічній спадщині від РС та тісних інфраструктурних, енергетичних й виробничих зв'язках.

Структура міжнародної торгівлі з РФ до 2022 р. характеризувалася значним обсягом імпортованих енергетичних ресурсів. Нафта, природний газ й вугілля становили основні групи товарів, які Україна отримувала від РФ, що обумовлювало залежність від постачання із цієї країни. Крім цього, значну

частку імпорту становили машини, устаткування, хімпродукція та мінеральні добрива.

РБ була також важливим постачальником нафтопродуктів, зокрема це дизельне паливо, бензин та інші продукти переробної нафти, що відіграло вагомому роль для української економіки. Крім цього, Україна імпортувала з цієї країни калійні добрива, хімпродукцію та товари для машинобудування. З боку України експортувалися така продукція, як сільськогосподарська, харчова, а також товари легкої промисловості.

Така залежність України часто ставала інструментом політичного впливу, оскільки РФ і РБ використовували економічні важелі у своїх геополітичних цілях. Наприклад, періодичні енергетичні дефіцити, пов'язані з припиненням постачання газу або нафти, чинили значний тиск на українську економіку.

**Таблиця 2.5 – Товарообіг між Україною та РФ і РБ
за 2015 – 2021 рр., млрд дол. США**

Показники	2015 р.	2017 р.	2019 р.	2021 р.	2021 р. до 2015 р., %
Товарооборот з РФ в тому числі	12,32	11,14	10,23	9,20	74,6
Експорт	4,83	3,94	3,24	3,35	69,3
Імпорт	7,49	7,20	6,99	5,85	78,1
Товарооборот з РБ в тому числі	3,32	4,35	5,30	6,17	185,8
Експорт	0,87	1,15	1,55	1,46	167,8
Імпорт	2,45	3,20	3,75	4,71	192,2

Упродовж 2015–2021 рр. товарооборот між Україною та РФ зменшився на 25,4 % у порівнянні, що свідчить про поступове скорочення економічної співпраці між країнами. Зменшення обсягів торгівлі було пов'язане з політичною ситуацією, анексією Криму, війною на Донбасі, а також запровадженням санкцій з обох сторін. Експорт до РФ скоротився на 30,7 %, що відображає втрату ринку збуту українських товарів у росії. Імпорт із РФ також знизився у 2021 р., що на 21,9 % менше, а ніж у 2015 р., що свідчить про

збереження залежності від російських енергоресурсів та певних групах промислових товарів.

На відміну від РФ, міжнародна торгівля з РБ показала значне зростання. У 2021 р. товарообіг збільшився на 85,8 % порівняно з 2015 р. Експорт до РБ зріс на 67,8 %, що свідчить про активізацію економічного співробітництва, особливо у сфері машинобудування та сільськогосподарської продукції. Імпорт із РБ виріс на 92,2 %, переважно через постачання нафтопродуктів, які є були ваговою складовою українського споживання. Це пов'язане із тим, що РБ за 2014 – 2021 рр. не знаходилася у стані війни із Україною, атому торгівля з нею поступово нарощувалася. Також, частина товаропотоку між Україною і країною-агресором було саме спрямована на транзит через територію РБ.

Попри зменшення товарообігу з РФ, обсяги торгівлі з цією країною залишалися до 2022 р. високими, а особливо в імпорتنій частині.

Навіть після анексії Криму і військової агресії на Сході країни країна-агресор та РБ у 2021 р. залишались найбільшими торговельними партнерами України.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну на початку 2022 р. виникнула проблема у заміщенні продукції, яка надходила від РФ та РБ, а також у повній переорієнтації експорту товарів, що надходили до цих країн. Україна змушена була швидко шукати альтернативні шляхи для імпорту критично важливих товарів, таких як енергоресурси, добрива, промислове обладнання.

Найперше, увага була спрямована на диверсифікацію джерел постачання енергоресурсів. Європейські та інші країни, такі як Польща, Туреччина, Азербайджан, стали головними постачальниками нафти, газу й нафтопродуктів. Це дозволило більш-менш зменшити залежність від постачання енергоносіїв із РФ та РБ.

Щодо експорту, Україна почала розширювати свій вплив на нові ринки, орієнтуючись на посилення присутності в ЄС та збільшення обсягів поставок аграрної продукції, металів та іншої промислової продукції до країн, які

підтримують санкції проти РФ. Європейські країни (Польща, Румунія, Німеччина, Нідерланди), стала основними ринками збуту українських товарів, забезпечуючи стабільний попит у надскладних умовах.

Торгівля із країною-агресором зазнала кардинальних змін. Обсяги експорту поступово скоротилися через економічні санкції, розрив логістичних ланцюгів і блокування ринку РФ для українських товарів. Експорт у РФ став незначним, а імпорт обмежувався лише товарами критичного імпорту, такими як деякі види енергоресурсів, хоча їхні обсяги значно зменшилися. Заміна російських поставок на інші ринки стала стратегічною метою для України.

Торгівля із РБ також зазнала змін, хоча й меншого масштабу, ніж із РФ. Експорт з України у 2022 році значно знизився. Імпорт із Білорусі, особливо нафтопродуктів, також скоротився через політичні обставини, санкції та пошук альтернативних партнерів з інших країн.

Таблиця 2.7 – Імпорт товарів до України з РФ і РБ за 2021 – 2022 рр., млн дол. США [19]

Місяці	РФ			РБ		
	2021 р.	2022 р.	У % 2022 р. до 2021 р.	2021 р.	2022 р.	У % 2022 р. до 2021 р.
Січень	358	634	177,2	246	539	219,1
Лютий	373	535	143,6	255	452	177,3
Березень	433	159	36,6	363	112	30,8
Квітень	472	54	11,3	386	155	40,2
Травень	367	48	13,0	309	25	8,2
Червень	408	76	18,5	349	27	7,8
Липень	485	21	4,4	389	49	12,5
Серпень	475	0	0,0	434	7	1,6
Вересень	364	10	2,8	294	5	1,6
Жовтень	588	1	0,2	454	6	1,3
Листопад	787	0	0,0	661	3	0,4
Грудень	740	3	0,5	567	3	0,5

Порівнюючи 2021 і 2022 рр., можна відзначити, що зміни у структурі торгівлі були зумовлені геополітичними подіями. Товари, які раніше домінували в експорті до РФ і РБ, майже зникли зі структури зовнішньої торгівлі у 2022 році. Імпорт енергоресурсів із цих країн також зазнав значного

скорочення через необхідність диверсифікації поставок та відмови від залежності від агресорів.

Дані табл. 2.7 демонструють, що впродовж 2022 р. імпорт до України товарів із країни-агресора РБ практично припинилося. У порівнянні в лютому 2022 р. РФ посідала третє місце після Китаю й Німеччини по експорту продукції до України, а РБ посідало четверте місце відповідно, то вже у лютому 2023 р. вони опустились на 103 та 81 місця. Аналізуючи перший рік повномасштабної війни цими країнами було увезено товарів на суму 769 млн. дол. США до України. (у порівнянні за попередній рік ця сума складала 11485 млн. дол. США).

Загалом, структура зовнішньої торгівлі України зазнала вагомого перерозподілу: частка РФ та РБ опустилася до мінімуму, натомість збільшились обсяги торгівлі з ЄС, США, Китаєм, Туреччиною та іншими міжнародними країнами. Це стало не лише вимушеним кроком у відповідь на військову агресію та її підтримку з боку РБ, але й стратегічним напрямом на шляху до інтеграції України до світового ринку.

Відмова від торгівлі з Росією та Білоруссю мала значний вплив на економіку України, створивши як суттєві виклики, так і відкривши нові можливості для економічного розвитку. Українські компанії почали пошук нових ринків збуту, активно інтегруючись у глобальні торговельні мережі. Проте, це прискорило модернізацію виробництв, підвищело стандарти якості продукції та дало змогу до адаптації на шляху до нових вимог міжнародної торгівлі.

У перспективі відмова від торгівлі з країнами-агресорами може в цілому позитивно вплинути на економіку України. Уникнення прямої залежності від країни-постачальника або ж покупця знижує ризики політичного та економічного тиску, а також дає можливість у розширенні торговельних зв'язків із розвиненими країнами, сприяє впровадженню сучасних інновацій, залученню нових інвестицій та поліпшенню конкурентоспроможності української економіки.

Однак не варто ігнорувати й негативні аспекти. Економічні втрати, викликані повномасштабною війною, значним руйнуванням інфраструктури та втратою вагової частини виробничих потужностей, посилили вплив відмови від торгівлі з РФ та РБ. Зростання цін на енергоносії та логістичні затрати стали додатковим тягарем для українського бізнесу та населення зокрема.

Таким чином, відмова від торгівлі з цими країнами стала серйозним випробуванням для України та її населення, але й водночас відкрила нові горизонти для інтеграції у міжнародний простір. Таке рішення стало необхідним кроком у напрямі зміцнення економічного суверенітету та безпеки країни, незважаючи на труднощі й економічні втрати.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Вдосконалення торговельної політики в умовах глобалізаційних змін

В умовах глобалізаційних змін торговельна політика України потребує постійного оновлення та вдосконалення, оскільки сучасна економічна система характеризується високою взаємозалежністю країн, посиленням конкуренції на світових ринках та швидким розвитком новітніх технологій та інновацій. Глобалізаційні процеси відкривають перед Україною нові можливості для розширення міжнародних експортних ринків, залученню іноземних інвестицій та інтеграції до міжнародних економічних систем, проте водночас й висувують вимоги щодо адаптації національної торговельної політики до нових реалій.

Одним із головних напрямів удосконалення торговельної політики є диверсифікація українського експорту. Україна протягом тривалого часу орієнтувалася на аграрний та металургійний сектори, проте для забезпечення стійкості економіки вкрай необхідно розвивати нові експортні галузі, зокрема машинобудування, фармацевтику та інші високотехнологічні сфери. Це потребує державної підтримки інноваційного підприємництва, спрощення умов для експорту продукції з доданою вартістю, а також розроблення програм щодо фінансового стимулювання товаровиробників.

Важливою складовою у вдосконаленні політики є розширення географічного потенціалу зовнішньої торгівлі. Україна активно співпрацює з країнами ЄС в межах Угоди про асоціацію, однак потрібно посилювати економічні зв'язки із іншими країнами, а саме Азії, Африки, Близького Сходу й Латинської Америки. Дані регіони є перспективними ринками для збуту експорту українських товарів. Співпраця з цими регіонами відкриває для України нові можливості для товаровиробників, сприяє залученню іноземних інвестицій і дозволяє інтегруватися в глобальні інтеграційні процеси.

Таблиця 3.1 - Основні напрямки вдосконалення міжнародної торговельної політики України

Напрямок вдосконалення	Опис	Мета
Диверсифікація зовнішніх ринків	Розширення географії зовнішньої торгівлі за рахунок виходу на нові ринки, зокрема в Азії, Африці, Латинській Америці.	Зниження залежності від традиційних партнерів та зростання експортних можливостей.
Угода про зону вільної торгівлі	Укладання та вдосконалення угод про зону вільної торгівлі з країнами та регіонами для забезпечення приференцій.	Підвищення конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках.
Покращення інфраструктури та логістики	Розвиток транспортних і митних коридорів, модернізація портів і залізничної інфраструктури для зменшення витрат на перевезення та спрощення митних процедур.	Поліпшення доступу до нових ринків та зниження витрат для експортерів.
Створення інвестиційно сприятливого клімату	Законодавчі ініціативи для полегшення ведення бізнесу, зменшення бюрократії, захисту інвестицій та забезпечення правового поля для іноземних інвесторів.	Залучення інвестицій у важливі сектори економіки та технології.
Гармонізація стандартів та норм	Пристосування українських стандартів і норм до міжнародних вимог у галузях харчової безпеки, екології, технічних стандартів.	Покращення якості продукції та послуг для міжнародних ринків, підвищення довіри до українських товарів.
Електронні платформи для торгівлі	Впровадження і розширення використання електронних торговельних майданчиків та систем автоматизованого митного контролю для зниження витрат та часу.	Спрощення процедур торгівлі, підвищення прозорості та доступу до нових ринків.

Важливим аспектом у розвитку нового партнерства є адаптація українського експорту до запитів, потреб та специфіки відповідних ринків. Це вимагає впровадження сучасних стандартів якості, проведення маркетингових досліджень, а також диверсифікації товарного асортименту. Зокрема, країни Азії (Китай, Індія), та Південно-Східна Азія, досить зацікавлені у постачанні української сільськогосподарської продукції, металургії. В свою чергу, країни Африки розглядають експорт таких товарів, як українські агротехнології, харчові продукти і обладнання. Вихід на ринки даних країн потребують

державної підтримки у вигляді створення та реалізації двосторонніх торговельних угод, забезпечення субсидування експортерів продукції, розробку механізмів страхування ризиків для підприємств бізнесу, що працюють в умовах невизначеності.

Налагодження співпраці з міжнародними регіонами є ще одним ключовим інструментом інтеграції України у світову економіку. Цей процес окреслює укладання угод про зону вільної торгівлі, участь у міжнародних організаціях і створення транскордонного економічного простору. Україна вже активно використовує дані механізми у співпраці з ЄС, який до сьогодні залишається найбільшим торговельним партнером держави. Підписання Угоди про асоціацію і відкриття зони вільної торгівлі дозволили Україні суттєво збільшити обсяги експорту продукції до європейських країн.

Крім того, регіоналізація сприяє модернізації та розвитку транспортної інфраструктури та логістичних маршрутів. В майбутньому Україна може стати важливим сполучним маршрутом між Європою та Азією. Участь України у різних масштабних міжнародних проектах сприятиме модернізації економіки, створенню нових робочих місць і залученню новітніх технологій.

Розвиток партнерств із виходом на нові міжнародні ринки також передбачає зміцнення культурних, освітніх і наукових зв'язків, які дозволяють створювати довгострокову перспективу для економічного співробітництва. Проведення міжнародних виставок, участь у ярмарках, освітніх заходах та конференціях сприятиме просуванню позитивного іміджу України як надійного та перспективного партнера. Важливим є активна робота посольств, відомств і торговельних представництв, які повинні стати провідниками українського бізнесу на нові ринки.

Отже, розвиток партнерства та регіоналізація співпраці з новими країнами-партнерами є важливим стратегічним вектором для забезпечення економічної стабільності України, диверсифікації її зовнішньої торгівлі, а також посилення позицій на світовій арені. Успішна реалізація цих процесів

можлива лише за умови активної участі держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Ще одною важливою складовою є цифровізація торгівлі в контексті економічного розвитку. У сучасних умовах електронна комерція посідає вагоме місце у глобальній економіці, що створює нові можливості для українських експортерів. Впровадження цифрових платформ для міжнародної торгівлі, автоматизація митних процедур та розвиток інфраструктури для електронних платежів дозволить значно мінімізувати витрати бізнесу, підвищити прозорість процесів і спростити доступність товаровиробників до зовнішніх ринків. Використання цифрових технологій у зовнішньоторговельних операціях повністю змінює традиційні моделі бізнесу, створюючи нові можливості для учасників ринку.

Однією з головних переваг цифровізації міжнародної торгівлі є зниження трансакційних витрат. Використання цифрових платформ дає змогу досить швидко налагодити процес пошуку партнерів, укладання договорів та здійснення платежів. Завдяки цьому компанії мають можливість ефективніше організувати торговельні процеси, скорочувати час збуту товарів при цьому підвищуючи якість послуг.

Важливим аспектом в контексті цифровізація торгівлі є доступність міжнародних ринків для малого та середнього підприємництва. Раніше, міжнародна торгівля в більшості випадків, здійснювалась великими компаніями через високі витрати на логістику, маркетинг, комунікацію та управління ризиками. В цих питаннях цифровізація відкриває нові можливості для малого та середнього бізнесу, надаючи їм доступ до електронних торговельних платформ. Це дає можливість підприємствам виходити на міжнародний ринок, залучати нових клієнтів з різних країн та підвищувати прибутковість.

Водночас цифровізація має значний вплив на забезпечення прозорості міжнародної торгівлі. Завдяки сучасним технологіям, таким як блокчейн, можна забезпечити доступність та прозорість ланцюгів постачання,

відстежувати місце походження товарів, перевіряти відповідність умовам виробництва та дотримання відповідних стандартів.

Отже, цифровізація міжнародної торгівлі для України відкриває широкі перспективи для зростання економіки, сприяє підвищенню ефективності та прозорості торговельних процесів.

Водночас при запровадженні цифровізації існує потреба у вдосконаленні правового регулювання, зокрема у сфері захисту даних, електронних підписів та спрощення адміністрування електронних контрактів.

Вдосконалення правового регулювання цифровізації торгівлі є важливим аспектом адаптації глобальних торговельних відносин до сучасних реалій цифрової епохи. Розвиток цифрових технологій створює нові можливості для бізнесу, однак відсутність уніфікованої правової бази нерідко створює бар'єри для розвитку цифрової торгівлі. Потрібні чіткі правила та процедури для забезпечення конфіденційності, захисту персональних даних і гармонізації національних законодавств країн.

На сучасному етапі важливою є роль міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), ООН, які повинні сприяти у розробці уніфікованих правил для цифрової торгівлі.

Отже, вдосконалення правового регулювання цифровізації міжнародної торгівлі є важливим аспектом у забезпеченні ефективного функціонування глобальної економіки, захисту інтересів всіх учасників ринку та розвитку інноваційних технологій.

Адаптація торговельної політики нашої країни до міжнародних стандартів є вагомим кроком у процесі інтеграції країни до глобальної економічної системи. Основна мета таких реформ – створення прозорих та прогнозованих умов для міжнародної торгівлі, забезпечення вільного доступу до зовнішніх ринків та залучення іноземних інвестицій. Ключовим напрямком адаптації є гармонізація технічних стандартів і регламентів. Україна поступово відходить від застарілих системних шаблонів і впроваджує сучасні міжнародні та європейські стандарти, які відповідають вимогам глобального

ринку. Це стосується і сертифікації продукції, і впровадження стандартів безпеки харчових продуктів, і екологічних норм та санітарно-фітосанітарних вимог (реформування ветеринарної та санітарної інспекції, впровадження системи НАССР).

Окрім цього, вдосконалюються механізми захисту прав інтелектуальної власності відповідно до міжнародних угод, що сприяє зменшенню контрафактної продукції, стимулює розвиток інноваційних секторів економіки та створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій, забезпечуючи довіру міжнародних партнерів до нашої країни.

Отже, вдосконалення торговельної політики в цілому сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських товарів і послуг, відкриває доступ до нових ринків і зміцнює економічну позицію країни у світі. Успішна реалізація цих змін залежить від системної державної політики, співпраці з міжнародними партнерами та підтримки бізнес-спільноти.

3.2. Принципи забезпечення зовнішньоторговельної політики України у в умовах війни

Сьогоднішні обставини, в якому опинилося українське суспільство в умовах воєнного часу, є свідченням того, що глобальна інтеграція є основним стратегічним орієнтиром для забезпечення стійкості, розвитку та безпеки країни, а також зміцнення економіки. Україна активно працює над поглибленням співпраці з міжнародними партнерами, закріплюючи зв'язки в економічній, політичній та оборонній сферах. Вступ до міжнародних альянсів, а саме Європейського Союзу та НАТО, не лише відкриватиме нові можливості для інтеграції у світову спільноту, а й сприятиме впровадженню міжнародних стандартів у різних галузях. Це, у свою чергу, забезпечить доступ до ресурсів, технологій та досвіду, необхідних для подолання наслідків війни та відновлювання економіки загалом.

Попри це, експорт був та залишається одним із найважливіших факторів розвитку окремих галузей національної економіки забезпечуючи при цьому притік валютних надходжень, створення робочих місць та зростання виробничих потужностей. Для України, котра має значний ресурсний, аграрний й індустріальний потенціал, розвиток експортного сектору є ключовим елементом економічної стратегії країни.

У сучасних умовах повномасштабної війни, експорт відіграє критичну роль у підтримці макроекономічної стабільності країни. Вагомі обсяги експорту агропродукції, металургії тощо залишаються важливим джерелом доходів до державного бюджету. Крім цього, експорт сприяє зміцненню міжнародних зв'язків та підвищенню конкурентоздатності українських товаровиробників на світових ринках.

Однак поточні виклики, зміна глобальних ринкових тенденцій, потребують переосмислення експортної політики. Українським товаровиробникам важливо не лише зберегти традиційні ринки, а й активно шукати нові можливості.

Виходячи з цього, основними стратегічними цілями зовнішньоторговельної політики для України є:

- розширення географії експорту для української продукції на закордонні ринки;
- диверсифікація експорту шляхом розвитку високотехнологічних галузей;
- модернізація та розвиток логістичної інфраструктури;
- сприяння у підвищенні конкурентоспроможності української продукції;
- активна підтримка експортерів з боку держави;
- зміцнення міжнародної репутації, довіри з боку країн-партнерів.

Необхідність у вдосконаленні принципів зовнішньоторговельної діяльності України спричинені пандемією та повномасштабною війною. Ці події виявили вразливість та недосконалість традиційних підходів до

міжнародної торгівлі та змусили переосмислити її стратегії з урахуванням нових реалій.

Зокрема, пандемія підсилила значення цифрових технологій і продемонструвала важливість диверсифікації логістичних маршрутів. У період глобальної ізоляції країни, які змогли швидко адаптувати свої зовнішньоторговельні процеси, зберегли чи навіть підвищили свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Війна ж оголила ще глибші проблеми: блокада портів, руйнування транспортної інфраструктури та зниження довіри до стабільності поставок з України. Тому удосконалення принципів зовнішньоторговельної діяльності України є не просто вимогою часу, а стратегічною необхідністю для забезпечення економічної стійкості, інтеграції в глобальну економіку та створення передумов для післявоєнного відновлення країни.

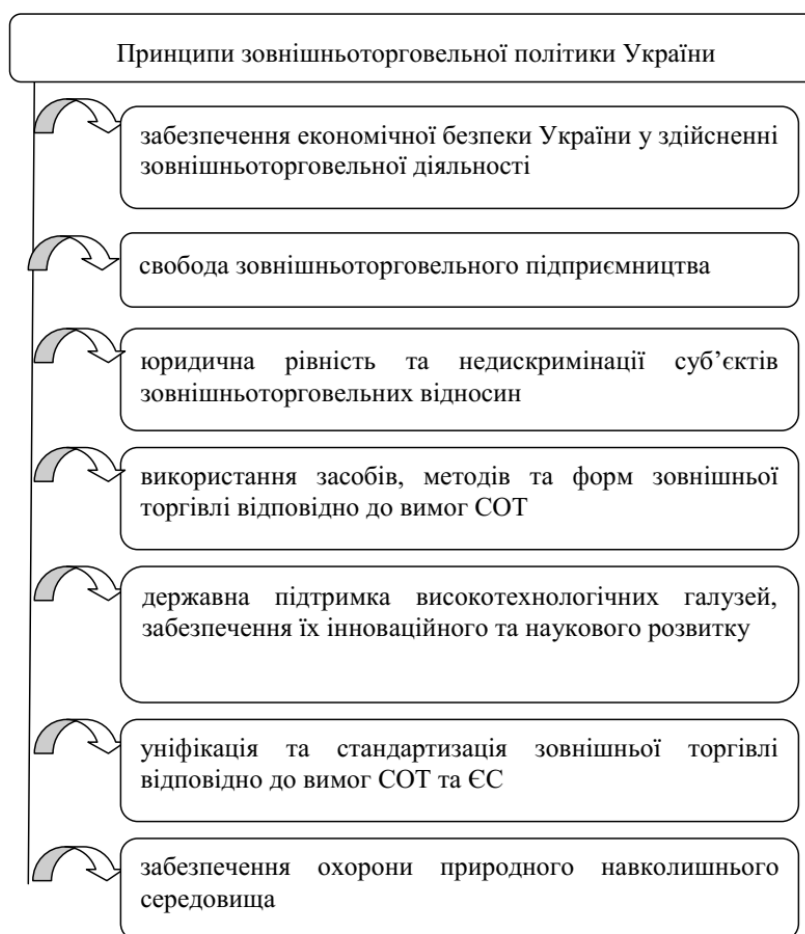

Рис. 3.1. Принципи зовнішньоторговельної політики

Фундаментом реалізації зовнішньоторговельної політики України виступає принципи забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, закріплені у ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [6].

В умовах війни, кожен із принципів забезпечення зовнішньоторговельної політики України визначає необхідність збереження економічної стабільності, розвитку стратегічно важливих галузей в Україні, а також адаптації країни до умов міжнародного ринку.

Забезпечення економічної безпеки – це ключовий принцип, котрий передбачає захист національних інтересів країни у зовнішній торгівлі, збереження критично вагомих ресурсів, уникнення/унеможливлення економічної та торговельної залежності від держав, які становлять загрозу національній безпеці. У таких умовах зовнішньоторговельна політика має враховувати ризики, що напряду пов'язані зі блокадою логістичних шляхів та зменшенням експортного потенціалу.

Наступний принцип – свобода зовнішньоторговельного підприємництва повинен сприяти створенню умов для розвитку та стимулювання бізнесу, залученню нових інвестицій в країну. Це окреслює забезпечення доступу до міжнародних ринків, спрощення та налагодження прозорих митних процедур та усунення адміністративних перешкод для експортерів.

Юридична рівність й недискримінація суб'єктів зовнішньоторговельних взаємовідносин – цей принцип означає створення рівних умов для всіх учасників ринку незалежно від форми власності, розміру чи галузевої належності. У контексті війни це включає боротьбу із корупцією, забезпечення прозорості у забезпеченні торговельних операціях та дотримання засад міжнародного права.

Використання відповідних засобів, методів й форм зовнішньої торгівлі відповідно з вимогами СОТ є необхідним аспектом інтеграції нашої держави в міжнародну економіку. Даний принцип передбачає адаптацію митних тарифів, гармонізацію технічних регламентів, санітарних й фітосанітарних

норм, що забезпечують відповідність вітчизняної продукції стандартам світового ринку.

Державне сприяння високотехнологічних галузей із акцентом на інноваційність та науковий розвиток цілеспрямована на створення доданої вартості, збільшення конкурентоспроможності та диверсифікацію експорту продукції. Характерного значення набувають ІТ-сектор, виробництво новітніх технологій й розвиток відновлюваної енергетики, що безумовно мають потенціал для стимулювання економічного зростання, зміцнення міжнародної конкурентоспроможності, формування стійкості економіки, орієнтованої на інновації й екологічну сталість.

Наступний принцип – уніфікація й стандартизація зовнішньої торгівлі у відповідності з вимогами СОТ та ЄС, що сприятиме поглибленню інтеграції України в глобальний економічний простір. Основою є приведення національних стандартів у відповідність до міжнародних, що спрощує взаємодію із світовими та європейськими партнерами, а відповідно й забезпечує доступність української продукції на міжнародні ринки та ринок ЄС.

Важливим принципом у контексті сталого розвитку є забезпечення охорони природнього навколишнього середовища. В умовах війни, попри виклики та складнощі, необхідно зберігати баланс між економічним зростанням й екологічними вимогами, що безумовно є важливим фактором для збереження природних ресурсів і відповідності міжнародним екологічним стандартам.

Дані перелічені принципи формують базис для адаптації зовнішньоторговельної політики до викликів війни, забезпечуючи її гнучкість і спрямованість на довгостроковий розвиток у перспективі.

Отже, спираючись на запропоновані принципи зовнішньоторговельної політики України, в перспективі можна забезпечити збалансований розвиток зовнішньоекономічної діяльності, підвищити конкурентоспроможність національної економіки, стимулювання інновацій, адаптуватися до вимог

глобального ринку та ефективно захищати стратегічні інтереси держави в умовах міжнародної конкуренції. У сучасних умовах глобальної конкуренції дані підходи надають можливість країні захистити національні інтереси, забезпечити розвиток високотехнологічних галузей, підтримати екологічну сталість та адаптуватися до відповідних стандартів СОТ й ЄС.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши аналіз зовнішньоторговельної політики України в умовах глобалізації можна зробити наступні висновки та змоделювати основні шляхи реалізації зовнішньоторговельної політики України на майбутній період:

1. Зовнішньоторговельна політика є одним із важливих елементів економічного розвитку країни, оскільки формує та визначає її місце у світовій економіці, також та сприяє залученню міжнародного досвіду, технологій й інвестицій.

2. Аналіз тенденцій зовнішньоторговельної політики України засвідчив, що країна за останнє десятиліття досить суттєво змінила свої пріоритети, в тому числі й географічні. Європейський Союз став головним торговельним партнером України. Водночас, зовнішньоторговельні зв'язки з країною-агресором мінімізувалися.

3. Експорт продукції з України до країн-партнерів за 2021 – 2023 рр. суттєво зменшився на 45,1%, що є негативною тенденцією. Ситуація, що викликана повномасштабною війною спричинила скорочення валютних надходжень до України, погіршенням торговельного балансу (2023 р. – 56,2%) та зменшенням інвестиційної привабливості певних секторів економіки. Крім цього, скорочення експортних операцій зумовило зниження виробничих показників в окремих експортно-орієнтованих галузях, що прямо позначилось на рівні зайнятості та привело до падіння доходів у регіонах країни.

4. Імпорт теж скоротився на 10,9%, що становить 7570 млн. дол. Таке зниження обумовлене перерозподілом ресурсів на інші, критично важливі потреби країни, а також загальним скороченням потреб, обмеженням доступу до імпорتنих товарів й технологій.

5. Зниження торговельного балансу викликає загальну проблему в країні – дефіцит державного бюджету. Щоб перекрити його, наша держава змушена залучати допомогу від зовнішніх запозичень, зокрема кредитів від міжнародних фінансових установ (МВФу та Світового банку), розміщувати

єврооблігації тощо. Такі дії тимчасово стабілізують платіжний баланс, проте тим самим створюючи додаткові навантаження на державний борг. Залежність від зовнішнього кредитування підвищує вразливість економіки щодо валютних ризиків й коливань відсоткових ставок, крім цього необхідне більш раціональне управління борговими зобов'язаннями.

6. Перші ознаки спаду міжнародної торгівлі України були відчутні вже на початку 2022 року з початком повномасштабної війни, що призвело до суттєвого скорочення експортних операцій та блокування критично важливих логістичних експортних маршрутів, зокрема портів Чорного моря. Окрім різкого падіння експорту, значно піднялися витрати на імпорт вкрай необхідних ресурсів, зокрема це енергетичних, медичних та військових товарів, що додатково підсилило негативний вплив на торговельний баланс України.

7. Значною перешкодою при експортуванні української продукції є логістичні утруднення. Вони пов'язані із неможливістю повноцінно користування морськими коридорами для вантажоперевезень, крім цього блокування українсько-польського кордону польськими фермерами, суттєво ускладнює транспортування продукції до країн-партнерів. Це в свою чергу створює додаткові витрати для експортерів через необхідність пошуку альтернативних напрямів.

8. Війна та глобалізаційні виклики вимагають перегляду підходів до реалізації зовнішньоторговельної політики. Україна повинна посилити свою економічну незалежність, розширюючи доступ до нових ринків і мінімізуючи залежність від нестабільних партнерів.

9. За підсумками 2023 року Україна здійснювала зовнішньоторговельні операції з 224 партнерами країн світу.

10. Географія експорту української продукції за 2021 – 2023 рр. зазнала суттєвих змін:

- орієнтир на Європу: Україна поступово нарощує свої зусилля на співпрацю з ЄС, що забезпечує стабільний баланс у зовнішній торгівлі;

- зменшення обсягів торгівлі із іншими регіонами: через військові дії, логістичні утруднення та зниження попиту по основних категоріях експортних товарів обсяги експорту з іншими регіонами вкрай знизилися;

- напрацювання альтернативних шляхів: для поступово відновлення експорту необхідно напрацювати альтернативи у питаннях логістики та розширення співпраці з країнами за межами Європи.

11. Географія імпорту продукції до України за 2021 – 2023 рр. демонструє такі тенденції:

- країни Європи та Азії є найважливішими українськими партнерами по імпорту, зберігаючи стабільність динаміки в умовах кризи;

- імпорт з країн СНД знижується, що є наслідком політичної ізоляції РФ та зміною партнерів України;

- США демонструють подальші перспективи для розширення торговельних відносин, хоча її частка в загальному імпорті є невелика.

12. У 2023 р. структура міжнародної торгівлі України чітко демонструє зосередженість на європейському напрямку. Європа була і залишається основним торговельним партнером завдяки як географічній близькості так і інтеграційним процесам. Попри те, що Китай займає в структурі лідируючі позиції країни Європи в сукупності формують основний обсяг як експорту, так і імпорту України. На другому місці залишаються азійські країни, які досить активно купляють українську агропродукцію. Частка США (3,5 %) поки є незначною, проте має значний потенціал для зростання.

13. До 2022 р. РФ і РБ залишалися серед ключових торговельних партнерів України. Зовнішньоторговельні відносини з даними країнами мали давній шлях в історії, базуючись на економічній спадщині від РС та тісних інфраструктурних, енергетичних й виробничих зв'язках.

14. Структура міжнародної торгівлі з РФ до 2022 р. характеризувалася значним обсягом імпортованих енергетичних ресурсів. Нафта, природний газ й вугілля становили основні групи товарів, які Україна отримувала від РФ, що

обумовлювало залежність від постачання із цієї країни. Крім цього, значну частку імпорту становили машини, устаткування, хімпродукція та мінеральні добрива.

15. Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну на початку 2022 р. виникнула проблема у заміщенні продукції, яка надходила від РФ та РБ, а також у повній переорієнтації експорту товарів, що надходили до цих країн. Україна змушена була шукати альтернативні шляхи для імпорту критично важливих товарів.

16. Загалом, структура зовнішньої торгівлі України зазнала вагомого перерозподілу: частка РФ та РБ опустилася до мінімуму, натомість збільшились обсяги торгівлі з ЄС, США, Китаєм, Туреччиною та іншими країнами. Це стало не лише вимушеним кроком у відповідь на військову агресію та її підтримку з боку РБ, але й стратегічним напрямом на шляху до інтеграції України до світової спільноти.

17. Основними напрямками міжнародної торговельної політики України повинні стати:

- диверсифікація зовнішніх ринків;
- подальше укладення угод про зону вільної торгівлі;
- покращення інфраструктури та логістики;
- створення інвестиційно сприятливого клімату;
- гармонізація стандартів та норм до міжнародних вимог;
- впровадження і розширення електронних платформ для торгівлі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Господарський кодекс України. веб-сайт. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Митний кодекс України веб-сайт. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Податковий кодекс України веб-сайт. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>
5. Закон України «Про захист економічної конкуренції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
6. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
7. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
8. Закон України «Про міжнародні договори України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
9. Закон України «Про режим іноземного інвестування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Закон України «Про санкції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
11. Закон України «Про транзит вантажів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-14#Text>
12. Антонюк К.В. Визначальні фактори розвитку сучасної міжнародної торгівлі послугами. Глобальні та національні проблеми економіки, №6. 2015.

C.46-51.

13. Білоусов Є.М. Право та інноваційне суспільство № 1 (14) 2020. С.72-77.

14. Березовська І.А. Зона вільної торгівлі з ЄС як рушій європеїзації українського законодавства. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2017. Вип.1. С. 41-58.

15. Берестова І.Є. Правова категорія «публічний інтерес» з позиції системного підходу. *Правова держава*. 2019. №33. С. 19–28. С. 24

16. Богдан Т. Післявоєнна відбудова: уроки з досвіду Балкан. *Бізнес Цензор*. 1 квітня 2022.
 URL:https://mbiz.censor.net/columns/3330248/pislyavoyenna_vidbudova_uroky_z_dosvidu_balkan

17. Бондаренко Н. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств в умовах глобалізації економіки. *Соціальна економіка*. 2020. № 59. С. 105–117

18. Брух О.О., Линдюк А.О. Оцінка стану зовнішньої торгівлі України в умовах військового стану. Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. (Львів, 24 травня 2023 року). Львів: ЛНУП, 2023. С.190-193.

19. Вплив багатополлярної глобалізації на зовнішню торгівлю України : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НААН України Т.О .Осташко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2024. 330 с. Режим доступу : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vplyvbahatopoliarnoi-hlobalizatsii-na-zovnishniu-torhivliu-Ukrainy.pdf>

20. Глущенко С. В. *Організація зовнішньоекономічної діяльності підприємств*. Київ: КНЕУ, 2012.

21. Губерна О. Ю. *Міжнародна економіка: навчальний посібник*. Київ: ВД "Професіонал", 2014 354 с.

22. Державна служба статистики України веб-сайт. URL:

<https://www.ukrstat.gov.ua/>

23. Іванова М.І., Варяниченко О.В. Переваги та ризики Євроінтеграції України. Київ: Либідь, 2015. 211 с.
24. Іщук С. О., Полякова Ю. В., Процевят О. С. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір. *Регіональна економіка*. 2021. № 1. С. 20–28.
25. Кравченко М. Публічний інтерес як неврахований чинник при формуванні стратегії та тактики державної економічної політики України. *Адміністративне право і процес*. 2022. №2(37). С. 49–60. С. 50. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-37-2022>
26. Козик В. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. Львів: ЛНУ, 2013. 384 с.
27. Новіков В. Яким має бути «План Маршалла» для України після війни. *Економічна правда*. 11 березня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/11/683811/>
28. Міжнародні економічні відносини. Єрмошенко М.М. Київ: КНЕУ, 2015.
29. Мочерний С. В. Економічна теорія. Київ: Академвидав, 2011.
30. Організації з продовольства і сільського господарства. веб-сайт. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en>
31. Офіційний сайт Міністерства економіки України. веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>
32. Поручник А. М. Міжнародна економіка: підручник. Київ: КНЕУ, 2010
33. Національний банк України. веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
34. Угода про асоціацію з ЄС. веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
35. Харечко Т.І. Особливості євро інтеграційних процесів у XXI ст. *Економічний простір*. 2017, № 4. С. 7-11.
36. Ukraine: Free Trade Agreements. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу:

https://issuu.com/nataliyamykolska/docs/broschure_free_trade_agreements.

37. World Trade Organisation [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBStatProgramHome.aspx?Language=E>.

38. Huidrom R., Kose M. A., Ohnsorge F. L. How important are spillovers from major emerging markets? , Policy Research Working Paper / World Bank. 2017. No. 8093. P. 24.

39. Park C.-Y., Petri P.A., Plummer M.G. Economic Implications of the Regional Petri Comprehensive Economic Partnership for Asia and the Pacific. *ADB economics working paper series*, № 639. October 2021. P. 8–12. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/740991/ewp-639-regional-comprehensive-economicpartnership.pdf>

40. Five European countries will extend ban on Ukraine's grain but let it head to other places. URL: <https://apnews.com/article/grain-import-ban-ukraine-russia-war-85491c04>